

Nr 1 • 1996 • årgång 20 • 40 kr

sydasien

BOMBAY

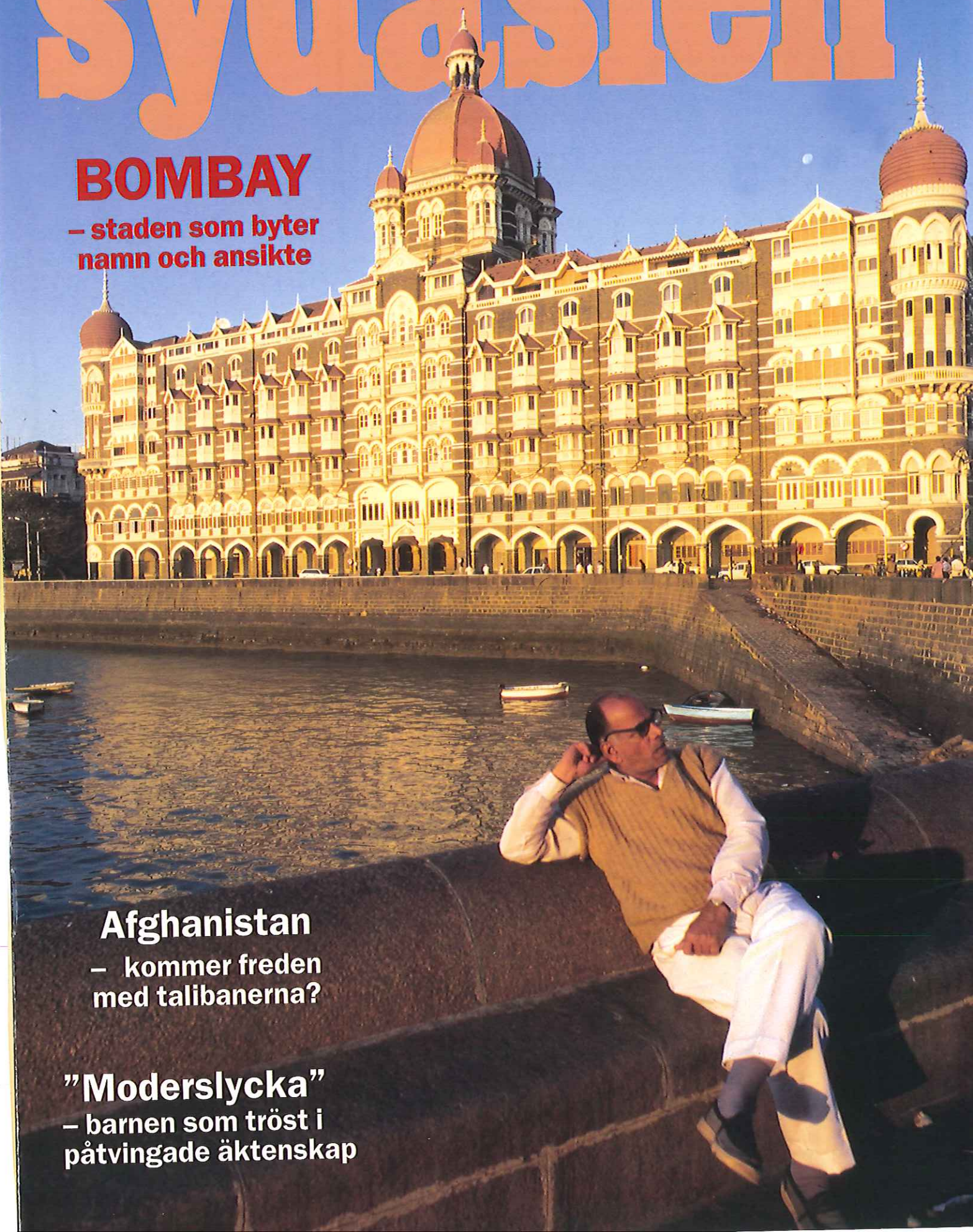
– staden som byter
namn och ansikte

Afghanistan

– kommer freden
med talibanerna?

”Moderslycka”

– barnen som tröst i
påtvungade äktenskap

□ Under några års tid samlade jag regelbundet in pengar till Afghanistan. Jag upprördes starkt av att stormakten Sovjetunionen ockuperade den lilla staten Afghanistan. Övergreppet orsakade en miljon döda och världens i särklass största flyktingkatastrof.

Det var mestadels ändå inte särskilt lätt att få folk att bidra. Afghanistan ligger ju så långt bort. De enda gånger det sjöng till i insamlingsbössorna var då TV hade visat reportage därifrån.

Fortfarande skänker jag en hundring då och då till Svenska Afghanistanhjälpen. För landet har, också sedan landet blivit befriat från ockupanter, fortfarande gigantiska problem: inbördeskrig, alla miljoner minor, eftersatt sjukvård, otillräckligt med skolor...

Vad händer i dagens Afghanistan och hur ser framtiden ut?

Det mest framträdande i medias bevakning på sistone har varit talibanernas framryckning; de fundamentalistiska studenterna fick snabbt kontroll över halva Afghanistan.

□ I detta nummer får du utförlig läsning – men artikelförfattarnas slutsatser skiljer sig åt. Anders Davidson som nyligen återkommit från en resa i de talibankontrollerade delarna av Afghanistan menar att återuppbyggnaden pågår för fullt och att livet är på väg att återvända till det normala. Bo Gunnarsson hävdar att talibanerna inte alls kommer med något fredshopp; han påstår till och med att de är ett oöverstigligt hinder för en fredlig lösning.

□ Läsaren av SYDASIEN har genom åren kunnat läsa många artiklar om Afghanistan, ibland med olika syn på utvecklingen. Vi kommer även i fortsättningen att försöka visa verkligheten just så mångfasetterad som den är. För vi har lärt oss att efter länders befrielser kommer ofta många andra problem. Som inbördeskrig, min-röjning, misstro.

Vi står ju, som det formuleras i vår plattform, fria från politiska partier och grupperingar i Sydasiens såväl som i Sverige och finner ingen anledning att förenkla och försköna.

INNEHÅLL I ÖVRIGT:

Zac O'Yeah om Bombay – Mumbai	3	Besök i talibanernas Afghanistan	18
Succé för censurdrabbade "Bombay"	8	Myten kring talibanerna skingrad	22
Ajit Roys krönika: Mutskandaler och val	9	Green Road, Dhaka	23
Inger Wiklund om barnafödande och moderskap i Indien	10	Medicinmän och mentalvård i Nepal	24
Familjen Khan betalade tillbaka sina lån	12	Kriget fortsätter i Sri Lanka	26
Calcutta-dikt av Niklas Törnlund	16	Benazir Bhutto under press från USA	27
		Kastsystemet håller ihop Indien	28
		Vem vågar ge ut urdu-litteraturen?	28
		Recensioner	29
		Notiser	30
		Calcuttas tunnelbana klar	31
		Vem skrev reseskildringen?	32

FOTO: INGER WIKLUND

På omslaget ses en klassisk vy från Mumbai, f.d Bombay. Fotograf: Kim Naylor

SYDASIEN BOX1142 221 05 LUND

Besöksadress: Råbygatan 5 B, 223 61 Lund (Eklund)
Telefon och fax: 046-13 35 68
E-mail: lars eklund@mbox2.swipnet.se
Internet: <http://sunet.kth.se/DDS/tv/lund/sydas-pres.html> – OBS ny adress!
Ansvarig utgivare: Thomas Bibin
Teknisk redaktör: Lars Eklund
Tryck: I-Tryck/Grafiska Huset, Luleå 1996
Register: Progek, Göteborg, 031-24 34 40
ISSN: 0282-0463
Prenumeration: Medlemskap i tidskriftsföreningen SYDASIEN, inkl fyra nummer av tidningen (ett år) kostar för privatpersoner i Sverige 160 kr.
Prenumeration för institutioner och bibliotek 200 kr.
Övriga Norden (B-post) 220 kr, övriga Europa (B-post) 240 kr, utom-Europa (A-post) 290 kr.
Lösnummerpris: 40 kr
Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN.

Redaktion för detta nummer: Thomas Bibin, Lars Eklund, Stig Hansén och Katarina Sandström (Göteborg)
Nästa nummer utkommer i maj. Artiklar och debattinlägg välkomnas till adress ovan.
Manusstopp: 10 april 1996
Kontaktperson för lokal redaktionskommitté: Stockholm: Åsa Hole, Månskensvägen 22, 163 54 Spånga, 08-760 05 30.
Göteborg: Thomas Bibin, Sjömansgatan 7, 413 15 Göteborg, 031-775 02 01
Skåne: Göran Djurfeldt, Kullavägen 3, 232 52 Åkarp, 040-46 08 95.
Köpenhamn: Stig Toft-Madsen, Strandgade 92, DK-1401 Köbenhavn K, (00945) 31 54 56 11.

Tidskriftsföreningen SYDASIEN har som mål att sprida information om situationen i södra Asien. Föreningen stödjer de krafter som bekämpar imperialismen, det politiska förtrycket och underutvecklingen i området. Föreningen är fristående från politiska partier och grupperingar i Sydasiens såväl som i Sverige.

11 svenska författare på stipendium till Indien

▼ Grattis säger vi till SYDASIENs medarbetare Tomas Löfström och Zac O'Yeah! De ingår i den grupp om elva författare/skribenter som fått Författarförbundets/SIDA:s Indienstipendium.

I dagarna reser gruppen till Indien på ett fyra veckor långt och späckat program. Ett flertal städer besöks där svenskarna möter indiska kollegor, media-personligheter och litteraturvetare, samt deltar i seminarier och work-shops.

Tillbaka i New Delhi sammanstrålar gruppen med Jan Myrdal och Gun Kessle (som tillsammans med Peter Curman tagit initiativet till stipendiet) för en utvärdering av resan. Sen utfaller själva stipendiet. Var och en får 10 000 kronor för att ta egna kontakter och göra egna erfarenheter i Indien.

De övriga som reser med till Indien är författarna Stefan Foconi, Christer Enander, Carina Rydberg, ("Kallare än Kargil" bland annat) Lars Andersson, Tomas Andersson (skrivit om Calcutta), kulturjournalisten Anders Paulrud, poeten Lars Hermansson, redaktören Birgitta Wallin, och ekonomijournalisten Mikael Nyberg.

SYDASIENs medarbetare kommer med en rapport från resan i nästa nummer.

Iqbal som seriefigur för både barn och vuxna

▼ – Jag kommer från mattmäster! Stämmer det att Iqbal är ledig för arbete?

– Ja, jag behöver pengarna till medicin.

– Ni får 500 rupier i förskott.

Så går det till när den pakistanske pojken Iqbal, som så småningom mördas, blir mattpojke.

Vi läser den tecknade serien om honom i tidskriften *Globen*, som vänder sig till barn men som med fördel kan läsas också av vuxna.

Här upprörs vi med flickan Maria Escobar, en av 200 mam-indianer som kommit från Guatemalas landsbygd och ockuperat torget framför presidents palats. När presidenten kommer ska hon ropa ut sitt krav på jord. Här lyssnar vi på popidoler från Senegal, blir andfådda med Anastasia som springer 28 km varje dag till skolan i Langelanga i Kenya, drömmer med indianpojken Herlindo som bor på en ö i Panama och som ska bli läkare.

Världen består ju av mer än Sydasiens.

Dörren på glänt till Indien

FOTO: KIM NAYLOR

Dörren till Indien, Gateway of India finns i Bom... förlåt Mumbai. Staden har nyligen bytt namn som ett led i den regionala profileringen gentemot den övriga federationen. Följ med till en stad som är mycket indisk men också mycket oindisk.

En resenärs anteckningar från Mumbai, före detta Bombay

Bombay, eller Mumbai som staden numera officiellt heter, möter med myller och larm den moderne ryggsäcksluffaren som stiger av tåget. Trots den tidiga timmen omringas man av taxichaufförer. Här finns inga rikshor – centrala Mumbai är taxibilarnas stad.

Vi gör upp priset, taxichauffören och jag, han ler och välkomnar mig till sin bil. Innan jag sätter mig böjer han sig in genom passagerardörren och rafsar undan filten från sätet. Filten som vittnar om att han sovit i sin droska.

Mumbai, som Bombay från och med nu ska kallas, är en halvö, uppdelad i en nordlig och sydlig del. Den värsta fattigdomen är förvisad från sydspetsen, downtown – där skyskrapor, lyxhotell, bankpalats och stora industrikontor dominerar. På stadens rygg, längre norrut på den smala halvön, mot fastlandet, klamrar sig däremot slumområden för miljoner boende fast.

Taxibilarna fyller centrala Mumbais gator och ger inte mycket plats för rikshor eller långsamma kor. Staden expanderar snabbt och tvingas ge plats för breda genomfartsleder längs vilka höghus med glasade fasader byggs.

FOTO: ZAC O'YEAH

Först kör taxin genom ruffiga kvarter där gatorna kantas av målad bioreklam på gigantiska skyltar. Sedan rullar den på de breda genomfartslederna, höghusens glasfasader glänsar som guld mot den uppåtgående solen, på butikernas metalljalusier står att läsa reklam: För mobiltelefoner, stereoanläggningar, färg-TV, hushållsmixer, mikrovågsugnar.

Många namnbyten

Siktar vatten. Bilen glider utmed Marine Drive, en halvcirkelformad paradgata som vetter mot en bukt av Arabiska Havet. Marine Drive är officiellt omdöpt efter en frihetskämpe till Netaji Subhas Chandra Bose Road, men vem kan lägga alla namnbyten på minnet? Nej, Marine Drive är vad taxichauffören fortfarande säger.

På motsatta sidan av bukten reser sig Malabar Hill på en grönladdad udde, de rikas boplatser, med välansade parker, osannolikt dyra lägenheter och också Tystnadens Torn – den förbjudna begravningsplatsen där parser (zoroastrianer) läggs till sin sista vila. Till vänster kantas Marine Drive av hotellrader. Nu passerar vi Brabourne Stadium där Bryan Adams har haft konsert.

Innan vi når fram till de riktiga skyskraporna på Nariman Point svänger vi av till vänster, kör genom den stora centralparken

som kallas Maidan, där några morgonpigga kricketspelare tränar. Där finns ett klocktorn som för tanken till Big Ben.

Taxibilen svänger i rondellen utanför pampiga Prince of Wales Museum innan den rusar sista biten nerför gatan som leder till Apollo Bunder, kajen med Gateway of India.

Den indiska triumfbågen

Gateway of India byggdes förvånansvärt sent, 1927, som ett av de sista stora imperialistiska monumenten i Indien. Den skulle minna om något som i dag ter sig obetydligt – den engelske kung George V:s besök i Indien på 1910-talet, sexton år tidigare.

Förr fyllde den ytterligare en funktion. Portalen hälsade långväga båtresenärer välkomna till den indiska subkontinenten, på den tiden när passagerarfartygen ankrade ute på reddan och sände iland sina barkasser. I dag står hon grånad och dold bakom lyxhotellet Taj Mahal Inter-Continental och får nöja sig med att blicka ut över ruffiga hamnanläggningar och oljeraffinerier. Fortfarande har turister orsak att komma hit till Gateway of India, Mumbais mest kända landmärke, ty härifrån avgår båtarna ut till Elephanta-ön.

Vandaliserade skulpturer

På Elephanta finns de hinduiska grotttempel som höggs ut till Shivas ära på 700-talet e Kr, på order av maharajorna från Badami. Andra tempelgrottor i stadens omgivning, både med hinduiska och buddhistiska skulpturer, visar att området varit av betydelse långt innan européerna kom. Kusten regerades av diverse hindufurstar för att på 1200-talet hamna i muslimernas händer. Templen övergavs då av brahminpräster som vakat över deras helighet.

Senare kom portugiserna. När de tog Elephanta år 1534 och hittade grottorna användes de till stall och provskjutningsplats

för artilleri. Skulpturerna är vandaliserade.

Då fanns på platsen några fiskarbyar som ströts ut på en kedja bestående av sju öar. Staden Bombay började byggas av engelsmännen, som tog över platsen från portugiserna på 1660-talet, ganska fredligt, i någon slags affärs- och äktenskapsupp-görelse. Först en handelsstation, en fästning på en av de sankta öarna och så småningom bands öarna samman genom mänskliga ansträngningar. Man arbetar fortfarande idag med "land reclamation" i Mumbai, det vill säga dränerar och täpper igen sumpmark för att kunna bygga ut staden som sväller och sväller.

Gudinnan utan mun

Namnet Mumbai, vilket är både historiskt korrekt och numera även officiellt vedertaget (på stadens majoritetspråk marathi har staden för övrigt alltid kallats Mumbai), kommer av platsens skyddsgudinna Mumba Devi. Hon är jordmodern, en gudinna vars tydligaste karakteristik är avsaknaden av mun och ett tempel till hennes ära står i dag i stadsdelen Kalbadevi. Engelsmännen missuppfattade namnet och trodde att det härrörde från portugisiskan, att benämningen på platsen betydde "bra hamn" rätt och slätt, Buan Bahia, och så skrevs namnet Bombay in i våra kartböcker.

Öppet för investeringar

På morgonen en vanlig dag är det tyst och lugnt vid foten av Gateway of India.

Det doftar friskt från havet. Tång, ocean. Tiggare sover i högar utefter gatan och några flitiga rättor blir ivägskrämda av mina sandalsmackande steg. De trivs i skuggorna under triumfbågen. De har inmutat sitt territorium.

Bombay eller Mumbai är på 90-talet mer än någonsin aktuell som inkörsport till Indien, The Gateway to India, men då är det inte den här gamla Triumfbågen man tänker på. För Gateway of India och det brittiska imperiet med den, är relikter som man kan fantisera om eller ha minnen kring.

Nej, Mumbai är Gateway to India. Alla pratar om de fria marknadskrafterna, om

Det är svårt att hitta billiga hotell i centrum men några finns fortfarande kvar. Hotel Victoria till exempel.

FOTO: ZAC O'YEAH

Coca-Cola är glada att vara tillbaka. Efter en lång tids bannlysning får den multinationella drycken åter säljas i Indien. 1993 började märket säljas igen och i och med det har de inhemska läskedryckerna fått en svår konkurrent.

FOTO: ZAC O'YEAH

Mumbaibörsen och om alla de utländska företag som förväntas fylla indiska bankvalv med kapital. Efter årtal av besvärlig lagstiftning har de ekonomiska reformerna på allvar öppnat Indiens jättelika marknad för utländska investeringar. Radikala åtgärder som t ex hävda importrestriktioner och minskade tullar har blivit en vitamininjektion som lett till att industriproduktionen växer, exporten stiger, BNP klättrar uppåt väggarna och handelsbalansen ser hyfsad ut. Och boomekonomins fokus är för närvarande Mumbai, där börshuset Jijibhoy Tower på Dalal Street omsätter i storleksordningen 280 miljoner kronor dagligen.

En av stadens viktigaste religiösa högtider är den årligen återkommande Ganapati, elefantguden Ganeshs födelsedag på hösten. Ganesh symboliserar drömmen om välstånd och framgång. Företag låter tillverka gudabilder som glänser ikapp under paraden då de bärs till Chowpatty Beach. Gudabilderna slängs i vattnet och man ser

dem i en rad guppa iväg mot horisonten.

När det talas om Mumbai hör man i den indiska rösten en sällsam nybygggaranda kombinerad med tillförsikt, framtidstro och stolthet. Mumbai är en grabbnäve västerland som har hamnat i österland.

Här. I Indien.

Man väcks ur sina dagdrömmier av några amerikanska röster som hörs från hotellentrén. De skär genom tystnaden som en kulspruta.

Diskret men vänligt stoppad

På förmiddagen ska man hitta något härberge.

Typiskt för Mumbai är att det är nästan omöjligt att hitta ett billigt hotellrum, medan det däremot kryllar av dyra hotell. Det dyraste och allra finaste anses vara Taj Mahal Inter-Continental. Hotellet har luftkonditionerat innanmäte, pråliga foajéer, de finaste restaurangerna och ett eget shoppingcenter – inklusive ett av Mumbais ledande gallerier för modern konst. Gästerna

Tillförsikt och framtidstro präglar ofta livet i Mumbai. Många hoppas och tror att den ekonomiska boomen ska få betydelse för just dem. Kanske den här pojken som säljer lekskaspistoler på gatan.

FOTO: ZAC O'YEAH

har ingen orsak att överhuvudtaget lämna hotellet. Själv – klädd i indisk pyjamasdräkt – blir jag diskret och vänligt stoppad, utföst av en kostymerad hotelldetektiv, som inte accepterar att jag nyfiket ser mig omkring i foajén.

Hotell av mindre gentil klass finner man på bakgatorna kring lyxhotellet och Gateway of India. Självsta stadsdelen kallas för Colaba. Byggnaderna är förfallna rikemanshus och gatorna är slummiga, fulla av knarklangare, svartarbörshajar och tiggare. Här börjar man sitt letande.

Kackerlacksmassaker

Ett hotellrum har väggar av någon slags styv kartong – eller kan det vara tunt trä? Priset, cirka 40 kronor per natt, är högt men lakanet är rent. Efter att jag checkat in och kastar en blick mot taket upptäcker jag att det inte finns något – tak, alltså. Väggarna slutar vid drygt två meters höjd. På natten hör jag grannens snarkningar lika väl som om vi bodde i sovsal.

På en smal gata finns ett ännu billigare hotell. Dubbelrummet för 20 kronor är visserligen mörkt, fönsterlöst, men det finns åtminstone ett tak. Jag borde dock ha anat oråd när sängkläderna inte byts ut – ”laundryman hasn't come today”, heter det – och portieren, Mr Krishna, ber mig att vänta med duschen. På kvällen finns varken rena sängkläder eller vattentillförsel, jag får sova smutsig med kläderna på på det solkiga sängöverkastet och lyssna på moskiternas vinande.

På morgonen finns fortfarande inget vatten till varken dusch eller toalett och jag upptäcker att typiskt för Mumbai är även permanent vattenbrist. Men på nästa hotell får jag mer än nog av fukt. Rummet är helt i sin ordning: Visserligen också fönsterlöst, men med fräsch dubbelsäng, heltäckningsmatta och egen dusch. Efter duschen upptäcker jag att ventilationen inte fungerar och när jag sätter mig vid skrivmaskinen för att författa en artikel blir det tunna papperet så vått att det trasas sönder vid berö-

ring. Senare, när jag släcker ljuset för att sova, hör jag mystiska krafsande ljud under sängen och när jag tänder nattdukslampan upptäcker jag att fuktiga utrymmen är som växthus för kackerlackor och att de är på väg upp i sängen. Jag vinner kriget, på morgonen är heltäckningsmattan fullstoppad med döda kackerlackor men jag har knappt sovit en blund.

Sådana är majoriteten av de billiga hotellen i Mumbai.

En toalett per 800 personer

Det är inte bara ett problem för turisten att hitta någonstans att kasta av sig ryggsäcken och duscha. Även det utländska kapitalets gossar i sina kritstrecksrändiga kostymer, trots portabla datorer och kreditkort, har det svårt.

Ett ungt engelskt banktjänstemannapar som jag mötte på en indisk strand kunde berätta att deras lilla lägenhet kostade över 10 000 kronor i månaden. Mumbai har, enligt kalkyler i Far Eastern Economic Review, de högsta kontorshyrorna i Asien och för länge sedan passerades hyrorna i centrala Tokyo, Hong Kong och liknande platser. På Nariman Point betalar man per kvadratmeter 900 kronor i månaden, den bästa kontorsytans marknadsvärde är uppe vid 85 000 kronor per kvadratmeter. Enligt en artikelserie i Dagens Nyheter i fjol, betalar företaget för en rymlig bostadslägenhet med tre sovrum över tio miljoner kronor.

Bostadssituationen för vanliga människor som kanske inte kan hosta upp tio miljoner är kärv. På Mumbais begränsade yta trängs uppskattningsvis 13,5 miljoner människor. Invandringen av arbetslösa från landsbygden är alltför hög: talesättet säger att det är lätt att få jobb i staden, det är även lätt att hitta en hustru – men det är omöjligt att få tak över huvudet.

Omkring hälften av stadens invånare bor i slummen eller på gatan. Slumborna har i genomsnitt en toalett per 800 personer. Per person har man då chansen att sitta 1 minut och 48 sekunder på dass, per dygn, har jag räknat ut.

Satellitstad byggs upp

Utöver den prekära belägenheten på en halvö finns i Mumbai en del krångliga lagar. Gamla hyresregler skyddar befintliga hyresgäster från hyreshöjningar, fryser bostädernas hyror vid 1940-talets prisnivåer eller till de värden som gällde vid byggåret, så länge ursprungliga kontraktssinnehavaren eller dennes efterlevande bor kvar.

Lagar förhindrar gamla industrier att sälja sin mark, som t ex ett stort antal centralt belägna, ibland tämligen olönsamma, textilfabriker. Andra lagar gör det svårt att avskeda de anställda och stänga olönsamma fabriker. Vilket resulterar i att industrier som går med förlust inte kan göra annat än fortsätta gå med förlust och den tillgängliga mark som återstår är värd mer än sin vikt i guld.

En tidig morgon i Mumbai trängs man bland miljoner andra människor på väg till och från arbeten och skolor. De två pendeltågslinjerna är knappast tillräckliga för att möta kraven på en modern stads infrastruktur.

FOTO:KATARINA SANDSTRÖM

I Mumbai gör man allt för att skapa ny mark. Som redan nämnts arbetar man exempelvis med kostsam dränering av nytt land från havet, så kallad "land reclamation". Man håller även sedan decennier tillbaka på med att bygga upp en satellitstad närmare fastlandet: 6 mil från Mumbai ligger New Bombay, för närvarande med två miljoner invånare, och som förhoppningsvis ska avlasta befolkningstrycket i metropolen.

Förslummad gatubild

Så lämnar jag bostadsproblemen och börjar se mig om i staden. Mer än 13 miljoner invånare, säger vi. Men nästan ingen plats. Hur klarar sig Mumbai? Vad är det som gör att staden trots allt rör på sig?

Om man kan säga att Mumbai skiljer sig på någon nivå är det på ett psykiskt plan – staden har som vi kan förstå anammat en västerländsk entreprenörsanda som det ordas högljutt om världen över. Mumbai tycks ha segregerat sig själv från övriga Indien.

Men Mumbai är, rent fysiskt, inget undantag från Indien.

Skyskraporna på Nariman Point ser fina ut på vykortsbilder, om man blickar från andra sidan bukten, men går man några gator djupare hittar man samma förslummade gatubild som man kan se i de flesta indiska städer.

Det diskuteras om stadens infrastruktur verkligen kan möta kraven som på lång sikt kommer att ställas på en internationell handelsplats, ty Mumbai har liksom de flesta indiska metropoler problem med elförsörjning, vattentillgång och kommunikationer. Se synen framför er: när fem miljoner människor ska resa kollektivt mellan jobb och hem varje dag på två pendeltågslinjer. Trots att de små trehjuliga autorikshorna och cykelrikshorna förbjudits i centrum är gatorna igenkorkade vid värsta rusningstid och elegant röda dubbeldäckare fastnar i trafiken, tornar upp sig över lika orörliga gula taxitak.

Kommer den här Mumbaiboomen att sluta som ett minne av en kortvarig flirt, efter att de utländska kompanierna sugit ut det godaste ur den indiska ekonomin? Kommer kompanierna då att återigen packa ihop och dra vidare till ett nytt boomland i tredje världen, för att delta i nästa kalas? Och låter de Indien stå för notan efter den fina bjudningen? Eller har företagen kommit för att stanna, för att bli del av Indiens utveckling på 2000-talet?

Konkurrens från andra städer

En del flyr redan. Flykten från Mumbai, om man ännu kan kalla det för flykt, går mot andra kommersiella centra i Indien, till exempel Bangalore, Madras och New Delhi (där kontorshyror faktiskt är knappt hälft-

ten så höga som i Mumbai). Det finns många andra välkommande etableringsorter både i syd och nord, flera med betydligt bättre fysiska expansionsmöjligheter än Mumbai.

Mumbai är tillsammans med Nagpur huvudstad i delstaten Maharashtra (parlamentet håller omväxlande sina sammanträden i respektive stad).

Maharashtra regeras för närvarande av en koalition bestående av två hindunationalistiska partier: BJP (Indiska folkets parti) och Shiv Sena (Shivas armé, med namn efter krigarkungen Shivaji, vars heroiska kamp mot muslimer och britter på 1600-talet är legendarisk). De har i senaste delstatsvalen kunnat ta makten från Kongresspartiet genom att optimistiskt utlova bostäder till 4 miljoner slumbor och dessutom rida på motsättningarna mellan Indiens hinduer och muslimer. Det är inte alls många år sedan som kravallerna efter rivningen av Babarmoskén i Ayodhya (1992) lamslog Mumbai i flera veckors tid, följt av bombattentat mot flygbolag, hotell och börshuset på våren 1993. Kravallerna härjade visserligen stora delar av Indien, men rökmolnen var tätast över Mumbai.

Den religiösa situationen är en av de viktigaste politiska frågorna idag och konflikten mellan hinduer och muslimer i Mumbai går ut över hela Indien. Kulturarbetarna försöker att behandla frå-

gan, som till exempel i filmen *Bombay* (recension på sid 8). Den sydindiske filmregissören **Mani Ratnam** – som tidigare gjort en succéfilm om Kashmir-problemet, *Roja* (1992) – fick erfara att frågan är känslig när hans hem i Madras utsattes för ett bombattentat.

Många befarar att den nya delstatsregeringens klart pro-hinduiska inställning och tendenserna till etnisk rensning ska hota Indiens försök att i omvärlden marknadsföra Mumbai som landets ansikte utåt.

Redan i fjol kackade den hindunationalistiska koalitionsregeringen i eget bo när den sade upp ett stort avtal med det amerikanska energiföretaget Enron (värde 190 miljarder kronor). Visserligen hänvisade delstatsregeringen till att jättesatsningen var alldeles för riskabel, men för de utländska investerarna har uppsägningen blivit till en allvarlig orsak att fortsättningsvis vara mycket observanta, och försiktiga innan de helhjärtat och huvudstupa kastar sig in i Indien.

Indien är också mycket skeptiskt när det gäller att välkomna nya och fler utländska konsumtionsvaruproducenter. Vad man i huvudsak vill se mer av i Indien är utländsk högteknologi, inte Kentucky Fried Chicken och Coca-Cola, eftersom man redan har tandoori och Thums-Up. Det innebär också att stora delar av västerlandet, som ju i princip är uppbyggt på konsumtion och återkonsumtion, inte kommer att tas emot med vidöppna armar.

Kvällsjogging med Walkman

Vad vet en turist om allt det där?

Man observerar kanske en del udda egenskaper hos Mumbai efter att man har korsat Indien på härsen och tvärsen, och vägen slutligen fört en hit. Man slinker in på en servering som ligger vid Colaba Causeway (officiellt nytt namn: Shahid Bhagat Singh Road) lockad av jukeboxens toner, beställer en stor fatöl och pizza, följer nyfiket med i diskussionerna vid bordet runtomkring, där unga indier dricker öl och pratar om fester de varit på. Om man har råd och slips kan man kanske hänga med på ett av diskoteken på de dyrare hotellen: på Go Bananas, 1900's, RG's Cellar eller Indiens enda rockklubb – band spelar varje kväll – Raspberry Rhinoceros.

En annan afton kan man ta pendeltåget ut till Juhu Beach – varning för bad! – där rika indier kvällsjoggar utmed vattenbrynet med walkmanlappar på öronen. Man kanske småpratar med en oljeborrare. När oljeborraren hör att man är frilansjournalist föreslår han att man ska ta en tur till offshore-plattformen i hans helikopter och göra ett reportage.

Det är Indien, och på samma gång är det inte riktigt som i Indien.

Zac O'Yeah

Drömstad för både stunt- och finansmän

● Bombay har en befolkning på 13,5 miljoner.

● Befolkningen talar hindi, engelska, marathi och gujarati.

● Dagstemperaturen är närmast konstant året om: 29-33 grader. Nattemperaturen är som högst 26 grader i maj-juli och lägst 16 grader i januari. De regniga månaderna är juni-september. Vinterhalvåret, november-februari, är en speciellt bra tid att vistas i Mumbai. Men staden kan med fördel besökas året om.

Hindifilmvärlden

Mumbai går under smeknamnet Bollywood. Man behöver bara slå upp filmtidskrifter som *Movie*, *Filmfare* eller *Stardust* för att svepas med i stjärnornas värld.

Nästan tvåhundra hindifilmer spelas in i Mumbai varje år och i genomsnitt har man tre premiärer i veckan. En riktig succéfilm ses av över tvåhundra miljoner människor. Läser man dagstidningen *Times of India* får man de senaste filmerna recenserade.

Man kan gå på bio från förmiddagen till sent på kvällen i någon av stadens 110 biografier. I regel går där halvdussinnet importerade filmer och 30-40 hindifilmer.

I Mumbai finns ett tjugotal stora filmstudios. 10 000 personer arbetar som dagliganställda på de filmteamen i Mumbais stu-

dios; medhjälpare, tekniker, stuntmän, dansare, professionella statister och studiomusiker.

För den som vill se filmporträtt av Mumbai rekommenderas *Salaam Bombay!* av **Mira Nair** (manus finns även utgivet som bok), *Dharavi (Drömmarnas Stad)* av **Sudhir Mishra** och **Mani Ratnams** nya film *Bombay*. *Salaam Bombay!* vann Guldkameran i Cannes 1988.

Övriga kulturupplevelser

Modern konst visas på *Jehangir Art Gallery* som också har en populär restaurang, *Samovar*. Väggen i vägg ligger *Prince of Wales Museum* dit man går för en glimt av konsthantverk från hela Asien.

I Mumbai tycker folk om att gå och se *Tamasha*, en slags folkteater där guden Krishna gör busstreck och vitsarna haglar. Teaterlivet domineras annars av kommersiella grupper som gör populära komedier på engelska, marathi, gujarati och hindi. Två viktiga teatrar med varierande och mycket spännande repertoar är *National Centre for Performing Arts, NCPA*, på *Nariman Point* och *Prithvi-teatern*, på *Janki Kutir*, en tvärgata till *Juhu Road*.

Upplysningar

Den hjälpsamma turistbyråen ligger i ett hus mitt emot *Churchgate Station* på *123 Maharishi Karve Road*.

Indiskt inrikesflyg flyger mellan Mumbai och bland annat Delhi, Ahmedabad, Udaipur, Calcutta, Madras, Trivandrum, Goa, Hyderabad, Bangalore med flera. *Sahar Airport*, en av landets viktigaste internationella flygplatser, ligger 29 km norr om centrum (restid 40 minuter). Bussar går mellan flygplatsen och *Air Indias* kontor på *Nariman Point*.

Mumbai har flera järnvägsstationer, vilket kan leda till förvirring. Från *Victoria Terminus* går tåg till Pune och söderut. *Central* är den största järnvägsstationen, härifrån går tåg norrut och västerut. Vissa norrgående tåg går från en mindre station som heter *Bandra*.

Tåg till Delhi (1 400 km) tar 18 timmar, Calcutta (2 000 km) 32 tim, Madras (1 350 km) 26 tim och Goa (600 km) 25 tim.

Inom staden kan man dra nytta av det snabba pendeltågssystemet. Det finns två linjer som täcker in halvön i nord-sydlig riktning, biljetterna kostar omkring en krona.

Ostra linjen slutar vid *Victoria Terminus*. Västra linjen passerar *Central* och ändstation är *Churchgate*, en kort promenad från *Nariman Point*. Undvik pendeltågen under rusningstimmarna (morgon respektive sen eftermiddag). Ett tips är att alltid köpa tur- och returbiljett för då slipper man köa inför återresan.

Alla vill in vid filmen. I "Bollywood" jobbar runt 10 000 personer med allt från stunting till dekorbyggen.

FOTO: ZAC O'YEAH

Succé trots hård censur och stoppade visningar

En flodbank i södra Indien. En ung man ser en grupp unga muslimska kvinnor närma sig. Så lyfter vinden upp den svarta slöjan kring en av kvinnornas ansikte – och han drabbas lika mycket av hennes skönhet som hon av hans påtagliga beundran.

Boy Meets Girl, pojke möter flicka. Det är det mest nernötta avstampet för en story i både film och litteratur, men i **Mani Ratnams Bombay** får det omedelbart sina politiska och religiösa komplikationer av att Han är son till byns ledande hindu, medan Hon är dotter till en dogmatisk muslim – av lägre kast.

800 filmer om året

Öster om Turkiet är det inte Hollywoods filmer som dominerar. Det är Bollywoods, den indiska filmindustrins. Den årliga spelfilmsproduktionen brukar ge runt 800 nya alster. Enbart i Bombay är mer än en halv miljon människor verksamma med enbart filmproduktion. En blygsam publiksuccé når 25-40 miljoner biobesökare, enbart i Indien. Filmstjärnor dyrkas som gudar – och blir ibland också politiska maktfaktorer.

Den indiska filmproduktionen är av hävd och publika vapnor delad i tvenne helt oförenliga läger.

I det ena verkar konstnärligt ambitiösa filmskapare av starkt personlig – och stundom också politiskt radikal – lyskraft. **Satyajit Ray, Mrinal Sen, Shyam Benegal, Ritwik Ghatak** hör dit. Eller kanske snarare hit, ity att de nog snarare blivit mer uppmärksammade internationellt än i sitt hemland.

Smetigt sentimental

I det andra masstillverkas verklighetsfrånvända underhållningsfilmer med grovt schematiska typ-människor, med smetigt sentimentalitet och med ständiga avbrott för sång- och dansnummer i den bara alltför

Förbjuden kärlek har blivit kassasuccé i filmen Bombay. Filmens regissör, Mani Ratman, berättar med stort mod om konflikten mellan hinduer och muslimer. Ingen sida skonas eller fråntas ansvaret för de blodiga striderna och filmen har väckt starka reaktioner bland religiösa ytterlighetsgrupper.

självklara intrigen. Det är den sortens Bollywood-filmer som ses av miljarder i Asien.

I åttio insmickrande minuter rättar Ratnams Bombay in sig i den här huvudfåran för indiskt filmskapande. Fast med en fantasi och intensitet som ligger långt över det genomsnittliga. Den här indiska Romeo & Julia-berättelsen har nämligen musicalnummer som vibrerar lika mycket av färg och sensualism som av rytmer och koreografisk vällust. Och den krämiga och feta läckerkanten på hans naturromantiska girlanger kring kärlekshistoriens givna gång får amerikanska motsvarigheter – exempelvis "Höstlegender" – att likna albansk socialrealism från 50-talet.

Men så, mitt i deras äktenkapliga tomteboljor i storstaden Bombay, bryter de religiösa motsättningar som tidiga-

re enbart varit bakgrundsmotiv till en förutsägbar Love Story fram och växer till förgrund.

En helvetisk förgrund, med blodrusiga lynchhopar mördande och lemlästade dem som råkar vara av en annan tro. Sargade kroppar kantar deras väg. Blodet färgar gatorna röda, medan röken från brinnande hus gör sikten oklar.

Rå och porig realism

Helt abrupt och oväntat gör Ratnam också en estetisk helomvändning. Handkamera. Rå och porig realism, med ruschiga och magvändande inslag. Han går från pastell till det askgråa och skapar något som känns som ett stycke äkta kamerajournalism från ett pågående inbördeskrig; känslan förstärks av dokumentära inklipp och tidningsbilder från upplöpen och massdödandet efter

hinduernas förstörelse av en pilgrimsmoské i Ayodhya 1992.

Det är strongly. Det är starkt. Det är modigt. Det är en film som tar tag i en, även på den 48:e filmfestivalen i Locarno.

I Indien har den slagit alla tiders kassarekord, men också blivit utsatt för hård censur och för hot av ytterlighetsrörelser inom båda religionerna. I Hyderabad och i några andra städer stoppades visningarna i flera veckor av stora gatemonstrationer.

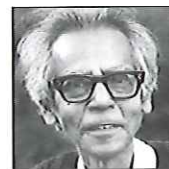
Jag demonstrerar gärna för att den ska bli visad också i Sverige.

Sven E Olsson

Filmrecensent i Arbetet Nyheterna

Fotnot: Bombay visades under filmfestivalen i Göteborg i början av februari.

Valet föder rykten om oheliga koalitioner

Calcutta 12 januari 1996

Om dödläget i parlamentet under andra hälften av december 1995, med anledning av en förmodad jättesvindeln inom telekommunikationssektorn, kan sägas symbolisera tidsandan det gångna året, så har premiärministerns utlysande av parlamentsval – planerade till april månad – anggett tonen för den tid som kommer. Vissa skulle väl dock vilja hävda att det stundande valet till Lok Sabha sedan länge har kastat sin skugga över den politiska och ekonomiska utvecklingen.

Faktiskt är det så att den upprördhet som telekommunikationskontrakten vållade svårigen kan ses fristående från oppositionspartiernas valtaktiska kalkyler, lika lite som att mutpengarna som Congress(I)-regeringen förmodas ha hävat in i samband med affären förmodligen har direkt koppling till det styrande partiets valbudget.

Telekommunikationssvindeln, i vilken förmodas ingå olagliga kontantutbetalningar av astronomiska belopp, ledde till att en målmedveten opposition lamslog verksamheten i parlamentets båda kamrar under den korta vintersessionens 13 avslutande dagar.

Ständiga brottsanklagelser

Uppståndelsen kring svindelaffären kom som en klimax till årets ständiga brottsanklagelser mot ledande Congress(I)-funktionärer och dem närliggande. Några exempel: Det ruskiga hustrumordet som begicks av en ledare för Kongresspartiets ungdomsförbund i New Delhi; undersökningarna kring den ärelystne gudsmannen Chandraswamy förehavanden – nära förtrogen

och rådgivare till premiärministern och andra högt uppsatta personer, och anklagad för alla möjliga brott inklusive delaktighet i mordet på **Rajiv Gandhi**; *hawala*-fifflet (ett stort antal toppolitiker, även inom oppositionen, pekades i ett dokument som myndigheterna beslagtagit ut att olagligt ha tagit emot stora penningssummor från utlandet); och slutligen den länge nedtystade **Vohra**-rapporten som avslöjade de täta förbindelserna som existerar mellan politiker, tjänstemän och den kriminella världen. Om inte detta skulle vara nog så kommer fallet med den saknade dossiern – utredningen om mordet på **Rajiv Gandhi** som har försvunnit från premiärministerns kansli.

Den stundande valkampanjen har för länge sedan förebådats av såväl splittring som strävanden efter enande mellan de politiska partierna. Mycket lite har uppnåtts hittills, inte på grund av partiledarnas tröghet, men fastmer de oöverstigliga problemen med personmotsättningar och skilda ambitioner i en miljö där politisk och ideologisk samhörighet eller oförsonlighet spelar mindre roll. Skåda exempelvis hur **George Fernandes** och **Chandrasekhar**, en gång ståndaktiga företrädare för socialistiska partier, nu söker alliera sig med BJP – på den motsatta änden av det politiska spektrat.

I och med att tidpunkten för valet nu bestämts till april kommer givetvis de politiska och allianssträvande förberedelserna att ytterligare accelerera, även om det slutliga resultatet därav inte ger sig till känna förrän i ett senare skede. I synnerhet den roll som kommer att spelas av de försmådda kandidater som i valet regelmässigt uppträder

under beteckningen "dissidenter".

Men tre avgörande prognoser kan man våga sig på. För det första kommer kastsystemet denna gång att spela en ännu större roll än tidigare, särskilt i de hindi-språkiga områdena.

För det andra kommer valet att i huvudsak bli en uppgörelse mellan tre grupperingar: Kongresspartiet och dess allierade; BJP och dess allierade; samt alliansen mellan Nationella fronten (NF) och Vänsterfronten (LF). Detta även om det i valet också kommer att finnas en del regionala partier fristående från de tre stora allianserna och det kan uppstå en fjärde front bestående av diverse småpartier.

För det tredje kan valresultatet mycket väl sluta med att inget parti får egen majoritet i parlamentet, precis som inträffade förra gången 1991. Kongresspartiet har inte lyckats göra några signifikanta framgångar de senaste fem åren, i stället har partiet nästan helt tappat sitt stöd bland muslimerna. Beträffande BJP har partiet hittills inte lyckats rida på någon "våg", även om ett domstolsutslag från Högsta domstolen nyligen förefaller ha gett partiet rätt att driva en "mjuk" hindutva-kampanj.

Ingen dominerande fråga

Med Telugu Desam Party fullständigt splittrat i Andhra Pradesh, och **V P Singh** ute ur räkningen och därtill oförmögen att delta i valkampanjen på grund av vacklande hälsa, så närmar sig de två viktigaste partnererna i Nationella Fronten valet med allvarliga handikapp.

Ett anmärkningsvärt inslag i valrörelsen är avsaknaden av en dominerande fråga. ▶

forts på sidan 31

Politikernas huvuden rullar snabbt i gigantisk mutskandal

Post scriptum 19 januari

Veckan efter jag skrev min krönika inträffade två dramatiska händelser som kastar sin skugga över indisk politik: Dels *hawala*-skandalen som nu kulminerat, och lett till att tre federala ministrar avgått, dels **NT Rama Raos** – Telugu Desam-partiets grundare och tre gånger chefsminister i Andhra Pradesh – bortgång.

Den 16 januari överlämnade den federala utredningspolisen, CBI, åtal mot ett halvduzin oppositionsledare, däribland BJP:s ledare **L K Advani**. Man begärde också tillstånd, något som krävs, att få åtala tre framträdande regeringsmedlemmar. Som en direkt följd avsåg sig Advani sin parlamentsplats och de tre ministrarna

kände sig motvilligt pressade att lämna regeringen.

Också många andra namn från hela det politiska spektrat förekommer i utredningen, inklusive den bortgångne **Rajiv Gandhi** och två delstatsguvernörer men däremot ingen från vänsterpartierna. Även förra presidenten **Zail Singh** och den nuvarande premiärminister **Rao** figurerar i skandalen, såsom varande mottagare av svarta pengar som getts som mutor, pengar som härrör från utländska källor.

Polisen beslagtogs dokument med utpekanden redan i mars 1991, men har velat hit och dit ända tills Högsta domstolen under 1995 ålade CBI att ta tag i utredningen. Även om det förekommer spekulationer att den machiavelliske premiärministern

Rao haft sin hand med i spelet att detonera skandalen just nu med avsikt att vinna fördelar gentemot sina motståndare inom det egna partiet och oppositionen kan man inte vara helt säker vilken betydelse det hela till sist får på valresultatet, huruvida det gynnar det styrande partiet eller ej.

NT Rama Raos bortgång har skapat ett vacuum i Andhra Pradeshs politiska liv och rubbat den existerande maktbalansen. Huruvida de två fraktionerna av TDP nu kommer att förenas eller de fortsätter att bekämpa varandra tills de utplånas återstår att se. Det är möjligt att den nyuppkomna situationen gynnar Congress(I) såväl i Andhra Pradesh som på nationell nivå.

Ajit Roy

"Om männen sover gäller det att knipa ihop och tiga"

Barnafödandet är den indiska kvinnans gissel men också största lycka

Soma ska gifta sig i morgon. Hon sitter i ett rum omgiven av sina väninnor och stämningen är uppsluppen. Alla pratar i munnen på varandra och fnissar smått hysteriskt åt de djärvare flickornas lätt oanständiga skämt om Somas annalkande äktenskapliga liv. Shipra, en aningen äldre väninna som redan hunnit gifta sig och skaffa barn, tränger sig fram till dörröppningen och slår sig ner på tröskeln för att, som hon säger, "kunna hålla ungen på gården utanför under uppsikt". "Där ser du din framtid!" utbrister en flicka till Soma, och alla viker sig av skratt. "Där ser ni allas er framtid", svarar Shipra med ett trött leende och pekar på den ena flickan efter den andra. "Din framtid, och din och din!"

Shipra har rätt. Det är alla indiska flickors öde att bli mödrar. De indiska kvinnor som förblir ogifta utgör en försumbar minoritet och för de gifta kvinnor som inte kan få barn innebär ofruktsamheten en personlig tragedi. Moderskapet, på gott och ont, ger en indisk kvinna hennes värde, hennes livsmening och, i många fall, hennes existensberättigande.

Längst ner på rangskalan

Som ung nygift *bahu*, svärdotter, står den indiska kvinnan långt ner på rangskalan i sin nya familj. Hon förväntas "anpassa sig", lyda sin svärmor i allt, arbeta hårt, stiga upp före, men äta efter alla övriga familjemedlemmar. Framför allt förväntas hon producera barn, och i och med att hon gör det höjs hennes status. Hon är inte längre bara en *bahu*; hon är också *mata*, moder. Misslyckas hon däremot med att föda sin make en arvinge, eller envisas hon med att sätta enbart döttrar till världen, kan konsekvenserna bli ödesdigra. En ofruktbar indisk kvinna får inte sällan framleva sina dagar som hunsad, ibland misshandlad, hushållsmedlem på nåder, ofta förskjut hon av sin man som skaffar sig en ny kvinna, hon förpassas tillbaka till föräldrahemmet eller ut på gatan, eller undanröjs i värsta fall med mer drastiska metoder.

Men en indisk kvinna är ingen själlös avelsko som lydigt fortplantar sig till familjens fromma. Det finns inga indiska kvinnor som inte vill ha barn. "Tror du att din fru är lycklig?" tillfrågades en indisk man. "Det är klart att hon är lycklig", fnös

Byns traditionella barnmorska, dai, ger den nyfödda hennes första bad fyra dagar efter födelsen. Vid fötterna ligger skäran som används till att kapa navelsträngen.

FOTO: INGER WIKLUND

han. "Hon är ju mor! Till fyra barn!" Barnen blir många kvinnors tröst och kompensation i kontaktlösa, arrangerade äktenskap och en livboj att bokstavligen klamra sig fast vid bland främmande människor och okända omgivningar i mannens hem. Å andra sidan skulle många kvinnor vilja ha betydligt färre barn, och helst slippa de barnafödandets risker och umbäranden som i Indien ofta förvärras av fattigdom, sociala konventioner och modern korrup-tion.

"Visste inget om sex"

Uma tillhör en relativt välbärgad brahminfamilj ur medelklassen och har fött fyra

barn. Detta är hennes berättelse: "Jag blev med barn omedelbart efter bröllopet. Min man lämnade mig på sjukhuset när jag skulle till att föda. Män får naturligtvis inte vara med vid förlossningen. Jag kunde se att han var nervös. Han trodde väl jag skulle dö precis som min mor som dog i barnsäng. På sjukhuset fanns det många kvinnor som skulle föda. De hade ont och låg och skrek men inga sköterskor brydde sig om dem. De var fattiga och hade inte råd att betala för att få uppmärksamhet. Min man kunde betala.

Innan jag gifte mig visste jag ingenting om sex eller barnafödande. Jag hade hört att det skulle göra ont att föda barn, men att

det skulle göra så ont hade jag inte kunnat föreställa mig. När smärtorna var som värst ville jag bara dö. Det är bland annat därför vi blir ledsna när en dotter föds. Vi vet ju vilka smärtor hon kommer att få utstå i livet.

När jag kom hem från sjukhuset isolerades jag och den nyfödda flickan i ett särskilt rum. Mor och barn anses nämligen vara orena under en viss period efter födelsen, i min familj 30 dagar. Under den tiden kunde inga familjemedlemmar komma nära mig, äta tillsammans med mig, eller äta mat lagad av mig. En särskild barmorska, *dai*, från en oberörbar kast anställdes för att ta hand om mig och barnet, tvätta oss, massera oss och laga vår mat. Alla traditionella barmorskor är oberörbara, "kastlösa". När de 30 dagarna var över rengjordes rummet noggrant och allt som varit i beröring med mig skänktes till barmorskans – mina kläder, kokkärl, sängkläder, ja t o m sängen. Det var visserligen skönt att vila ut under en månad, men sedan skar det i hjärtat på mig när efter varje ny födsel mina äldre barn inte kunde komma nära mig på 30 dagar.

I snabb följd födde jag fyra barn. När det fjärde barnet fötts tyckte jag att det fick vara nog, och lät sterilisera mig omedelbart efter förlossningen. Vilken befrielse! Min man hade inga invändningar. När jag lämnade sjukhuset vände jag mig om utanför förlossningssalen och sa trotsigt: Hit ska jag aldrig komma tillbaka!"

"Orena" efter förlossningen

Kalavati är *chamar* – medlem av den oberörbara läderarbetarkasten. Hennes man är rickshaförare. Hon brukar gå runt och diska hos olika familjer. Så här berättar hon:

"Här i byn föder alla kvinnor hemma med hjälp av byns *dai*. Bara om något allvarligt inträffar kör vi kvinnan till sjukhuset. Jag har fött alla barn hemma på golvet. Det gäller att knipa ihop och inte skrika. Männens sover ju på gården utanför och får inte bli störda!

Efteråt är vi orena och hålls isolerade under tolv dagar. Man anser också att modern och barnet är 'kalla' efter födseln, och därför måste värmas upp med alla medel. De hålls instängda i ett kvavt rum och även under den värsta högsommarvärmens ställs en eld eller ett fat med glödande kol bredvid moderns säng. Hon och barnet masseras med varm senapsolja och får inte bada mer än två gånger under första tolv dagarna, den första gången fyra eller fem dagar efter förlossningen. Inte konstigt att så många mödrar och barn dör! Men jag har gått en statlig barmorskekurs och nu vet många med mig i byn hur viktigt det är med renlighet och frisk luft. Numera skär vi av navelsträngen med ett rakblad och inte med en rostig skära. När jag besökte min dotter efter att hon fött sitt första barn fann jag henne på en smutsig gammal repsäng i ett mörkt instängt rum. Jag lätta upp hennes

svärföräldrar och såg till att hon fick en ren säng och frisk luft.

En av de personer jag brukade diska åt var läkare. Det var han som hjälpte mig att bli steriliserad efter det femte barnet. Det är nästan alltid kvinnor som måste sterilisera sig. Män vågar inte av rädsla för att bli impotenta. Om inte den där läkaren hade hjälpt mig så hade jag väl gått med magen i vädret än idag!"

"Liten familj – lycklig familj"

Barnbegränsning och familjeplanering spelar tydligen en stor roll för indiska kvinnors välbefinnande. "Liten familj – lycklig familj", som det heter i propagandan och kvinnor är i mycket högre grad än män medvetna om sanningen i det påståendet. Men de flesta kvinnor tvingas kämpa hårt för rätten att bestämma över sina egna kroppar. I synnerhet muslimska kvinnor har många religiösa hinder att övervinna. Men *Nazia* ger sig inte: "Jag har sju barn och vill inte ha fler. Min man säger att Koranen förbjuder sterilisering och att om jag steriliserar mig kan han inte längre gå i moskén. Men jag tror inte det står något om p-piller, så nu äter jag det – Mala-D som i TV-reklamen!"

Ingen indisk kvinna finner nåd förrän hon har producerat minst en son. Abort av flickfoster och mord på flickebarn är de mest extrema och i väst mest uppmärksammade yttringarna av det indiska samhällets traditionella prioritering av söner. Men dessa är ytterligheter; vardagens tragedier är av ett annat slag. *Lalmani* sitter och gråter över sitt nyfödda barn, en vackert mörklockig flicka.

Hennes historia är en tragisk och enformig rad av upprepade övergrepp: "Efter att ha fött tre flickor ville jag sätta stopp, men min man och hans familj krävde en son. Under min fjärde förlossning blev det kom-

Många knep för att få pojkar

Savitri är gravid i åttonde månaden. Hennes mage tornar upp sig som ett mindre berg under sidensarin och trots att hon knappt kan röra sig ur fläcken måste hon gång på gång falla raklång på magen och vidröra fötterna på alla de släktingar som kommit för att bevittna dagens ceremoni. Savitri tillhör nämligen en talrik och traditionellt sinnad tamilsk brahminfamilj som sätter en ära i att med liv och lust fira allehanda religiösa ceremonier. Just idag är Savitri själv medelpunkten i firandet av Pumsavana-ritualen.

Pumsavana-ritualen är ett urgammalt indiskt sakrament som firas i syfte att se till att det växande fostret utvecklas till en pojke. Det kan kanske tyckas lite sent att sätta in den här åtgärden i åttonde månaden och om det verkligen berodde på pumsavana-ritualen må väl vara osagt, men en månad senare nedkom Savitri hursomhelst med en storvuxen gosse som begåvades med det imponerande namnet *Subramaniam Chintamani!*

plikationer. Barnet låg felvänt, bara en hand stack ut. Tidigt på morgonen fördes jag till akutmottagningen på det statliga sjukhuset i närmaste stad, men då vi inte hade råd att muta läkarna fick jag inte hjälp förrän på kvällen. Vid det laget hade barnet dött (det var en flicka) och mina krafter var helt slut.

Läkarna varnade min man att inte göra mig gravid igen, men han lyssnade inte på dem, utan gjorde mig omedelbart med barn. Hur ska en kvinna kunna stå emot en man, särskilt om han är berusad? Jag var så svag att läkarna rådde mig att göra abort, vilket jag gjorde, men blev genast gravid igen, fick missfall och var nära att förblöda. Jag blev gravid igen och låg inne på sjukhuset tre veckor före förlossningen för att få blodtransfusioner. Så födde jag den här flickan. Min man kastade en enda blick på henne och försvann. Sedan dess har jag inte hört av honom. Min syster fick hämta mig från sjukhuset. Nu har jag bott en månad här hos min syster och hoppats på att min man ska komma och hämta hem mig. Min systers familj är inte glad åt att ha mig här. Vem ska ta hand om mig och mina döttrar?"

Bykvinnorna sitter samlade runt *Lalmani* och lyssnar på hennes berättelse. "Varför stannar du kvar hos den där odugligen?" frågar någon. "Han super, han slår dig och han har inget fast arbete – glöm honom!" råder en annan. "Du kan klara dig själv", tröstar en tredje. "Som min granne. Hon hade också fyra flickor, precis som du. När hon födde en femte tog hennes man det nyfödda barnet och slängde ner det från taket. Sen hotade han att döda sin fru, men min man lyckades övertala honom att istället flytta och ta sig en ny kvinna. Frun blev kvar med sina fem flickor (inklusive den yngsta som alltså överlevde fallet från taket). Hon skaffade sig ett arbete, uppfostrade och gifte själv bort alla döttrarna. Kan hon så kan du!"

Byns bästa man

Det arrangerade äktenskapet är som ett lotteri. En förstående make som har ett fast arbete, inte super och inte misshandlar är högsta vinsten. "Min man är bäst i byn", ler *Chinta*. "Jag har två flickor och vill inte ha fler barn och min man är helt införstådd med det. Jag är inte steriliserad så alla kvinnor i byn undrar hur jag bär mig åt för att inte bli med barn. En läkare lärde mig att använda säkra perioder. Den metoden fungerar bara om man har en förstående man och min man är snäll och ligger bara med mig när jag säger att det går bra. Jag lärde min svägerska samma metod, men för henne fungerar det inte eftersom hennes man tvingar sig på henne när han vill. Jag har byns bästa man!"

Inger Wiklund

Inger Wiklund studerar indisk filosofi och religion vid Banaras Hindu University i Varanasi.

Dagen då familjen Khan

Karim Khan och hans två yngre bröder bor några kilometer utanför Purban, en by i västra Rajasthan. De äger tillsammans tjugofem hektar, vilket kan förefalla mycket, men det mesta är torr ofruktbar vildmark inbegripet en del klippiga kullar. Under torkåren kring 1980 var det inte ovanligt att även de som ägde bortåt 40 hektar fick lämna Purban och söka jobb som lantarbetare långt hemifrån. Med kamel framför plojen odlar bröderna de bästa tegarna på de sandiga ägora. Bevattningsmöjligheter saknas helt. Familjen har gjort vad den kunnat för att hålla kvar matjorden och regnvattnet genom att jämna ut fälten och bygga vallar av sten och grus.

Männen kör hem dricksvatten åt både människor och djur från en damm i grannbyn åtta kilometer bort. Det räcker i tre dagar. Bakom deras boplatz vittnar ett djupt torrt brunshål om ett fåfångt försök att hitta grundvatten. Detta dyrbara misslyckande gjordes på slutet av 1980-talet.

Under den svåra torkan i början av 1970-talet gjorde familjen sig av med sina 40 nötkreatur. Sedan dess har man bara fåren kvar, ungefär 150 stycken.

Det lilla vardagsdrama som här skall berättas utspelade sig år 1975. Det hade varit ett lyckosamt år med god skörd, eftersom det hade regnat med jämna mellanrum under hela monsunsäsongen. I detta regnfattiga hörn av Sydasiens är folk vana vid torka, missväxt och umbäranden, men några år varje decennium brukar monsunen ge en skörd så god att även fattiga småbönder utan konstbevattning kan fylla på sina spannmålsförråd.

Lånade till utsäde

Missväxten under de tre föregående åren hade gjort att familjen fått mycket ont om pengar. Gång på gång hade de tvingats låna från byns energiske handelsman. De lånade till utsäde och mycket annat. De hade köpt spannmål, salt, kryddor, råsocker, tobak, medicin och kläder på krita från handelsman **Tara Chand** och det till priser som låg mellan 30 och 90 procent över priserna i staden Jodhpur. De kunde visserligen ta bussen till Jodhpur, men det tjänade inte mycket till, så lite pengar som de hade att handla med.

Det är långt mellan byarna i den här trakten. Det öppna landskapets karga vidder ger en känsla av rymd. I väster smälter den låglänta trädlösa saltslätten ihop till en skimrande strimma i horisonten. Runt byn Purban ligger branta bergiga kullar, och mot dessa söker sig terrängen uppåt i böljande formationer. I hett och torrt väder ligger byn ofta insvept i soldis frambragt av

ökenvindarnas stoftvirvlar.

I Purban bor femhundra familjer; av dem är tre hundra muslimska, men även de lever till stor del kvar i sina förfäders hinduiska traditioner. Fortfarande sker giftermålen enbart mellan den gamla krigarkastens släktgrupper (*gotra*), trots att förfäderna blev muslimer redan på 1600-talet i samband med mogulkejsaren **Aurangzebs** fälttåg i detta kärva hinduiska maharaja-rike

Hälften av Purbans familjer bor sedan gammalt utspridda på slätten flera kilometer från bykärnan. Varje familj har sin klunga av runda lerhyddor innanför ett skyddande staket av torkat taggigt ris. Här lever man en undanskymd tillvaro som fattiga småbrukare. Förr var de flesta av dessa familjer byfurstens arrendatorer, som gärna levde på ett betryggande avstånd från de krävande befallningsmännen inne i byn. Avskildheten hade också nackdelar. Ibland besvärades familjerna av rövarband, som ville åt deras mat, vatten och kvinnor. Några dyrbarheter fanns knappast att ta från dessa barskrapade hemman. Arrendatorerna blev självägande bönder då det feodala jordägandet avskaffades i Rajasthan 1952

Avskyr att döda djur

Det är många i byn Purban som är beroende av Tara Chands långivning. Penningutlånare på annat håll kan vara svåra att övertala, ty få vill besvära sig med att driva in lån från fattiga bönder i avlägsna ökenbyar.

Tara Chands rörelse har gått i arv inom släkten under många generationer. Liksom andra köpmän i den här delen av Indien bekänner han sig till jainismen, en uråldrig indisk religion som var väl etablerad i Indien redan under Buddhas livstid.

Ett utmärkande drag i dessa fromma köpmannasläkters religionsutövning är deras avsky för allt dödande av djur, även det minsta småkryp. De kallas för marwariköpmän, eftersom de härstammar från maharajan av Jodhpurs furstendöme Marwar. Sedan gammalt bedriver många av dem affärsverksamhet också i andra delar av Indien.

På kamel till skuldsatta kunder

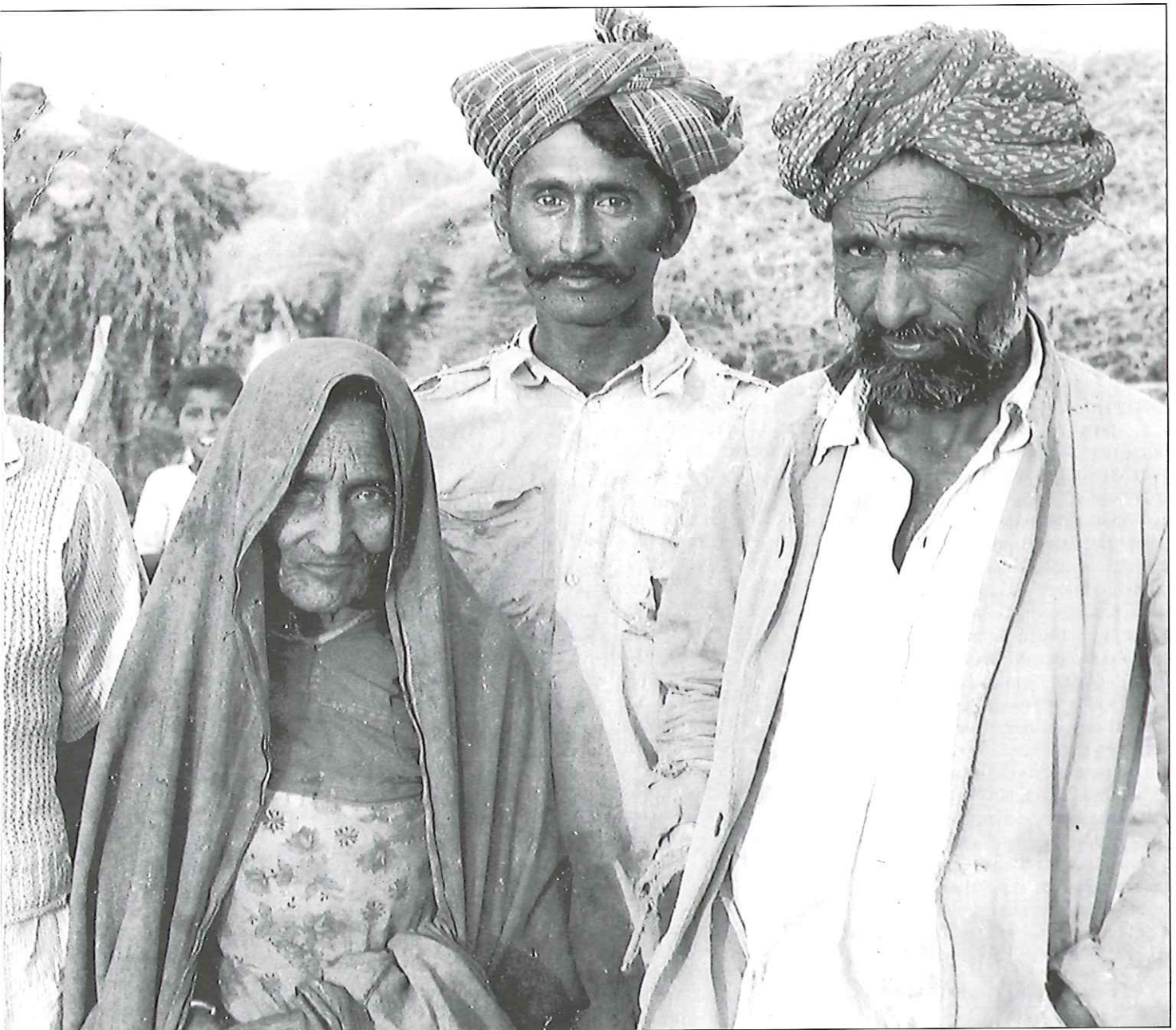
Tara Chand brukar besöka sina klienter när tröskningen av monsunsäsongens grödor är i full gång. Han färdas tillsammans med sina följeslagare på tre enpuckliga kameler. På den första kamelen sitter han själv med sina räkenskapsböcker. På den andra har han sin mat, sitt kokta vatten och sina kokkärl. Kläder och sovutrustning surras fast på den tredje kamelen. För sin upppassning

har Tara Chand med sig bönder som inte kan betala tillbaka sina lån.

Under sin kamelfärd till den skuldsatta kundkretsen år 1975 närmade sig Tara Chand slutligen de avsides belägna lerhyddor där Karim Khan och hans familj bodde. När han fick syn på klungan som flitigt arbetade vid tröskningsplatsen, ropade han från långt håll: "Ni hederliga människor, jag svär vid era huvuden, den här säsongen har varenda en av våra låntagare visat sin vördnad för dessa böcker genom att uppfylla sina förpliktelser. Låt mig nu få se, hur trogna ni kommer att vara. Våra band har knutit oss samman under generationer

betalade tillbaka sina lån

Gång på gång tvingades familjen Khan, som bor i vildmarken i Rajasthan, låna av byns handelsman. Skuld lades på skuld utan att betalas tillbaka. I dag är Karim Khan, här tillsammans med sin mamma och sina yngre bröder, skuldfri. Men på mycket tuffa villkor.

FOTO: STYRBJÖRN ALSTRÖM

och vi skall ha dem kvar också i framtiden. Jag är er, och ni är min. Vi kan inte leva utan att ge och ta. Förresten, ni kanske känner till hur mycket det har kostat mig att få min dotter bortgift.”

Ungefär hundra tusen rupier var den allmänna uppfattningen bland folk i trakten. Bröllopet hade firats med stor pompa ett år tidigare. Det var en fest som man mindes länge i minst tjugo byar. Många hade inbjudits för att bevittna vigselakten, och de prisade alla den goda maten.

Tara Chand berättade för Karim Khans familjeskara, att han nu hade ont om pengar och behövde deras hjälp. Han försäkrade

samtidigt, att han skulle hjälpa dem i framtiden på samma sätt som hittills.

Man slog sig ner på en öppen plats mellan halmstackar och spannmålshögar. Tara Chand bredde ut sina böcker och satte igång med sitt räknearbete.

Avspänt resonemang

I samtalen med Tara Chand om familjens skulder deltog förutom Karim Khan även hans mamma och hans två yngre bröder. En så här viktig fråga ville de klara av tillsammans, även om det var Karim som brukade sköta affärerna i egenskap av familjens överhuvud. Han hade hand om den ge-

mensamma kassan.

Mestadels resonerade de avspänt och lågmäلت om familjens problem. Samtalen kunde bli långa och ingående, eftersom var och en tänkte efter sitt huvud. Det var inte ovanligt, att de fick fyra olika förslag att ta ställning till. Men de var bra på att komma överens, eftersom de tyckte om varandra och gjorde sitt bästa för att hålla ihop.

Karim hade försakat åtskilligt för sina bröders skull, sedan deras pappa dog för trettio år sedan. Så länge bröderna var små hade Karim avstått från att bilda egen familj. De fick följa med Karim, då denne under torkåren blev tvungen att ta varjehanda

dåligt betalda grovjobb i andra delar av Rajasthan.

1975 – året för de här händelserna – var alla bröderna gifta och hade barn. De hade ett stort hushåll. Egentligen ville Karims bröders familjer bo för sig själva, men ännu hade det inte blivit av. **Nur Khan**, som var yngst, vallade familjens fårflöck. Mellanbrodern **Abid Khan** arbetade mest utanför hemmet. Allt de tjänade gick till den gemensamma kassan.

50 procents ränta

Köpman Tara Chand vände sig till Karim och sa, att de hade fått låna på ovanligt fördelaktiga villkor för gammal vänskaps skull. Årsräntor på femtio, sextio procent var vanliga, men Karims familj behövde bara betala trettiosex procent. Penningutlånarna i trakten brukade ta mellan tre och fem rupier per månad per hundra lånade rupier. Lånen skrevs om två gånger per år; vid *Diwali-festen* på hösten och vid *Akha Tidj* under den heta årstiden.

Karim var redo att betala köpmannen vad denne begärde genom att ta från skörden. Men han förstod inte någonting av bokföringen. Karim var helt och hållet analfabet, liksom de flesta andra av Tara Chands kunder. Brodern Abid Khan hade dock lärt sig läsa och räkna en del på egen hand, och han tyckte att räntan var för hög. Nur Khan, den yngste av bröderna, fruktade att de skulle bli av med den skörd som de äntligen fått efter år av torka och missväxt. Han tyckte inte att de skulle betala någonting alls, eftersom de redan hade gett tillräckligt med ockerräntor under de senaste tjugofem åren.

Diskussionen bröderna emellan började bli högljudd. Köpman Tara Chand lämnade hastigt sina böcker, slog sig vigt ner framför storebror Karim Khan, och äskade tystnad med sina framsträckta händer. Han bad Karim att de inte skulle tala så högt, eftersom det var onödigt att dra till sig andras uppmärksamhet. Det här var en fråga som bara gällde dem och honom.

Förbittrad diskussion

Han skulle foga sig i deras beslut, vad de än kom fram till. Han skulle med glädje ta emot en enda näve grus, om det var allt de ville ge. Han ville visa dem, att han var en värdig son till sin döde far. "Jag är inte intresserad av pengar, men var finns vänner och bröder, som jag kan lita på?"

Yngste brodern Nur Khan avbröt köpmannen. "Här gäller det inte bröder och vänskap. Det är en kamp mellan era kontoböcker och vår spannmål. Böckerna ville äta upp vår spannmål."

Det gjorde Karim förbittrad. Han uppmanade sina bröder att vårda sitt språk, och att inte bära sig åt som hundar. "Vad har han gjort oss för ont? Han kom ju till vår räddning, när ingen annan ville hjälpa oss. Varifrån skulle vi fått vårt utsäde, om vi inte haft honom?"

Nur Khan hade fått nog. Under trotsig tystnad försvann han ut i den omgivande vildmarken. När Nur Khan hade gått, försökte brödernas mamma få mellanbrodern Abid Khan att bli lite mjukare. Han skulle inte vara så självisk och beräkande, tyckte hon. Han kunde väl låta dem göra Tara Chand till viljes. Åtminstone för den här gången.

Tara Chand vände sig mot Karim och dennes mor, och sträckte fram sina vädjande händer. "Ni behöver inte gräla för min skull. Jag känner mitt öde, och Gud kommer att hjälpa mig. Måtte Allah ge er visdom."

Köpmannen lämnade dem, men kom tillbaka efter några dagar. Då hade Karim stärkt sin position genom att kalla på släktingar som tog hans parti.

Till slut var alla överens. Familjen skulle betala allt vad den var skyldig. Den sammanlagda skulden hos Tara Chand uppgick till 4 400 rupier, varav 1 600 rupier var upplupen ränta. För dem var det ett stort belopp.

Skörden av pärlhirs (*Pennisetum typhoides*) det året var fem ton. Tara Chand fick hälften. Återstoden motsvarade sju kilo mjöl om dagen under ett år. Familjen Khans stora hushåll levde i stort sett på grovt men mättande pärlhirsbröd. Det skulle nog inte dröja länge förrän förrådet var slut, och de återigen behövde låna till sitt bröd.

Tara Chand gav 75 rupier per deciton för pärlhirs, 25 procent lägre än priset på spannmålsmarknaden i Jodhpur. Om de inte varit tvungna att sälja till Tara Chand, skulle de ha kunnat transportera pärlhirs till Jodhpur för några rupier per deciton, så de gjorde en rejäl förlust.

Avdrag för syndig verksamhet

Till ännu mer förlustbringande priser gav de köpmannen sex hundra kilo moth-bönor (*Vigna aconitifolia*), ett ton av foderbönan guar (*Cyamopsis tetragonoloba*), och fyra hundra kilo av oljeväxten til (*Sesamum indicum*).

Enligt Tara Chands beräkningar hade de

När köpmannen Tara Chand kommer till familjen Khan har han sin bokföring med sig. Ute på gården börjar en lång diskussion om hur lånen ska kunna betalas av.

FOTO: STYRBJÖRN ALSTRÖM

då givit honom varor till ett värde av 4 000 rupier.

Sedan var det dags för Tara Chand att göra sina avdrag.

I den här trakten har köpmännen för sed att göra fyra olika avdrag från den överenskomna köpesumman, när de köper jordbruksprodukter direkt från bönderna. De är *labh bandgi*, *karda*, *dharmada* och *adhat*. *Labh bandgi* motiverar köpmännen med att de behöver kompensera sitt risktagande. *Karda* drar man av för att produkten vanligen innehåller en del orenheter, såsom agnar, ogräsfrön och jordpartiklar. *Dharmada* är ett religiöst avdrag, genom vilket bönderna gör bot för sin syndiga yrkesverksamhet.

Växtodling innebär att man skadar och dödar andra levande varelser, såsom maskar och insekter, om än aldrig så oavsiktligt. Vid inköp av spannmålsgrödor gör därför köpmännen ett avdrag på två procent som *dharmada*. Att odla frukt och grönsaker anses innebära ett större mått av dödande, så för dessa produkter drar man av fem procent. *Adhat*, slutligen, är en fast avgift på två procent. Varför man drar av *adhat* har köpmännen inte så lätt att redogöra för, men de behöver väl kompensera sig för oförutsedda utgifter och allt besvär.

Genom avdragen sjunker det verkliga priset till bonden betydligt, ofta med tio till femton procent.

Tara Chand nöjde sig dock med att dra av 200 rupier från den överenskomna köpesumman på 4 000 rupier. Därefter återstod 3 800 rupier och det räckte inte för skulden på 4 400 rupier. Eftersom det var svårt för Karim Khans familj att avstå mer av årets skörd, föreslog Karim att de skulle betala tillbaka de resterande 600 rupierna genom att sälja en del av sina getter. Getterna ifråga var mellan sex och tio månader gamla och i mycket god kondition efter den utmärkta monsunsäsongen. Nur Khan hade fött upp dem. Han sa, att de alla var dräktiga, och skulle ge killingar efter några månader. Enligt honom var varje get värd mellan 100 och 150 rupier.

Köpmän Tara Chand utbrast, att getterna omöjligt kunde vara värda mer än hälften. "Det gör mig ont, att ni inte tar den här återbetalningen på allvar."

Han fick tio getter för sextio rupier styck.

Vänner på nytt

Nu var skulden betald fullt ut, och Tara Chand sken av välvilja. Inför den stora åskådarskaran bestående av grannar och släktingar till Karim Khan berättade han, att den här familjen verkligen var mycket präktig, men de saknade bildning och levde ute i vildmarken, så de visste inte hur det går till i ett civiliserat samhälle. De hade inte lärt sig konsten att umgås med sina ekonomiska välgörare.

Egentligen skulle de ha kommit hem till honom för att betala igen lånet, men han hade inget emot att själv ta kontakt, även om det innebar en mängd extra arbete. (Tara Chand hade blivit tvungen att göra fem eller sex besök under loppet av tre veckor för att nå fram till den här uppgörelsen.)

Det är sed bland köpmännen i västra Rajasthan att ge sina klienter gåvor som avslutning på en lyckad affärstransaktion. Tara Chand gav Karim Khan ett höftkläde (*dhoti*) och en turban. Värdet av dessa presenter var visserligen ringa jämfört med alla de prisförluster som bröderna just hade gjort vid återbetalningen av lånet, men den generösa gesten uppskattades ändå av de närvarande.

Tara Chand höll ett litet tal, i vilket han lovade Karim att han skulle få köpa utsäde på kredit även nästa odlingssäsong. Han ville alltid hjälpa den här familjen, eftersom den bestod av hårt arbetande människor, som verkligen ansträngde sig att öka avkastningen från sitt jordbruk.

Fotnot: En del personer och platser har givits fiktiva namn.

Styrbjörn Alström

Styrbjörn Alström har forskat i många år kring indiskt lantbruk, speciellt i Rajasthan.

Tidningar är bästa läsningen i Nepal

Vad läses i ett land där inte ens varannan person överhuvudtaget kan läsa? Och där majoriteten aldrig har sett en bok?

Jo, tidningar och åter tidningar.

Och de som inte läser, de lyssnar.

I Nepal, liksom i andra u-länder, är det den muntliga traditionen som varit den rådande. Och än i dag förs det litterära arvet vidare via berättelser, sagor och kanske främst folksånger, för bara runt 40 procent av befolkningen kan läsa. Och många glömmer snart bort vad de lärt sig eftersom det inte finns något att öva på, möjligen kexförpackningar.

Men de som läser, vad läser de då? Jo, i detta lilla land, finns hela 708 tidningar och tidskrifter statligt registrerade varav 429 sägs utkomma i och kring huvudstaden Kathmandu. Men det är inte hela sanningen, för många av dessa publikationer existerar enbart till namnet. Att ha en egen tidning ger nämligen status och är en politisk tillgång.

Men de som ges ut är tillräckligt många för att floran av tidningar, med tonvikt på de som ges ut en gång i veckan, ska vara mycket rikhaltig. Många i städerna läser minst två, tre tidningar regelbundet, och det behövs om man ska hänga med. För journalistiken befinner sig på svensk 1960-talsnivå med tydlig politisk vinkling av även nyhetsmaterialet. Så för att kunna lista ut vad som hänt måste man läsa både de regeringstroga och de oppositionella tidningarna.

Senaste tillskottet i floran är *Jaana Astha*, en pigg uppstickare som avslöjar allsköns fuffens inom den kommunistiska regeringen. Men det som retar mest är att redaktörerna alla är kommunister och alltså betraktas som förrädare, inte professionella journalister.

En annan tidning värd att nämna är *Deurali*, och det därför att den skrivs av barfotareportrar, bondehustrur och andra som nätt och jämnt kan stava ihop sina texter. Den ges ut i

Tansen av entusiasten **Vinaya Kasajoo** som praktiserar samma system som för Grameen bank. Om fem personer går samman om en tidning får de den gratis om de också lämnar en artikel i månaden. Gissa om innehålllet är annorlunda?!

Bokhandlare **Madhab Maharjan** driver en mycket välsorterad bokhandel,

Mandala Bookpoint i Kathmandu. Men det han säljer och ger ut på eget förlag är främst diverse facklitteratur. Nepal befinner sig i en extrem expansionsfas där fakta och åter fakta efterfrågas på alla möjliga områden. Det är också ett land som älskas av forskare och studenter, allt är nämligen så nätt och lätt att överblicka. Och många lämnar efter sig diverse pappers och booklets.

Här hittar man till exempel de senaste forskningsrönen i sociologi, antropologi eller statskunskap, FN-rapporter, böcker om miljö eller religion.

Vad alla närmast otåligt väntar på är en färdigbearbetad version av den omkomne norske statsvetaren **Martin Hof-tuns** efterlämnade texter rörande det första demokratiska valet. Och vem ger ut den boken om inte Maharjan?

Skönlitteratur då?, frågar jag. Nej, inte ett namn dyker upp i hans minne vilket säger en hel del om situationen på den fronten.

Litterär fadersfigur

Men ett namn värt att nämna är **Manjul**, poet och textförfattare. 1994 fick han den finaste litterära utmärkelsen i Nepal. Priset ges till äminnelse av landets *Mahakavi* (store poet) **Laxmi Prasad Devkota**, Nepals litterära fadersfigur.

Den äldre muntliga litterära traditionen står på fyra ben: religiös poesi, kärlekssånger, episk diktning och sånger som sjungs vid de många festivalerna.

Speciellt en folkgrupps traditioner inom det här fältet har studerats och det är newarernas.

Hantverkarnas, bildhuggarnas och den vackra arkitekturens folkgrupp. Ur deras litterära skattkammare har **Siegfried Lienhardt**, professor i indologi vid Stockholms universitet, valt ut ett hundratal sånger. Dessa finns i boken *Songs of Nepal. An Anthology of Newar Folksongs and Hymns*. (University of

Hawaii Press 1984).

Till sist, Bibeln sägs ju vara världens mest lästa skrift. Må så vara men den flitigast använda frasen, läst, skriven eller uttalad, måste väl ändå vara "Om ma"? "Oh, du juvel i lotusblomman".

I alla fall är den vackrast, tycker

Anneli Ahlmér

Nepaleser – de som kan läsa – föredrar tidningar. Bara i Kathmandu finns 429 tidningar registrerade.

FOTO: KATARINA SANDSTRÖM

STOR- MEN I DITT ÖGA

*Vem vill klaga, när alla är ansvariga
vem ropa, när ett eko går före
varje skrik, vem hoppas,
när hammare och skära vittrar
på alla väggar?*

– Günter Grass

1

I din lätta eftermiddagsfeber
går du runt kvarteret.

Det räcker. Hela Calcutta finns där
som i ett hologram:

Männen som fyller vatten i en skinnsäck,
pojkar som bär en duva:
vit vinge utsträckt
mellan händers kupor.

Krämarna, uppflugna i sina nischer,
rännstensungarna plaskande
i blygrått dagvatten.

De utblottades trottoarsömn
med ansiktet mot väggen,
deras kroppar härbärgen för flugor.
Och någon vaknar inte mer.

De spetälska drar fram i procession
med väsande maracas

– den propra kön till filmfestivalen
steltnar till, som om en kobra attackerat.

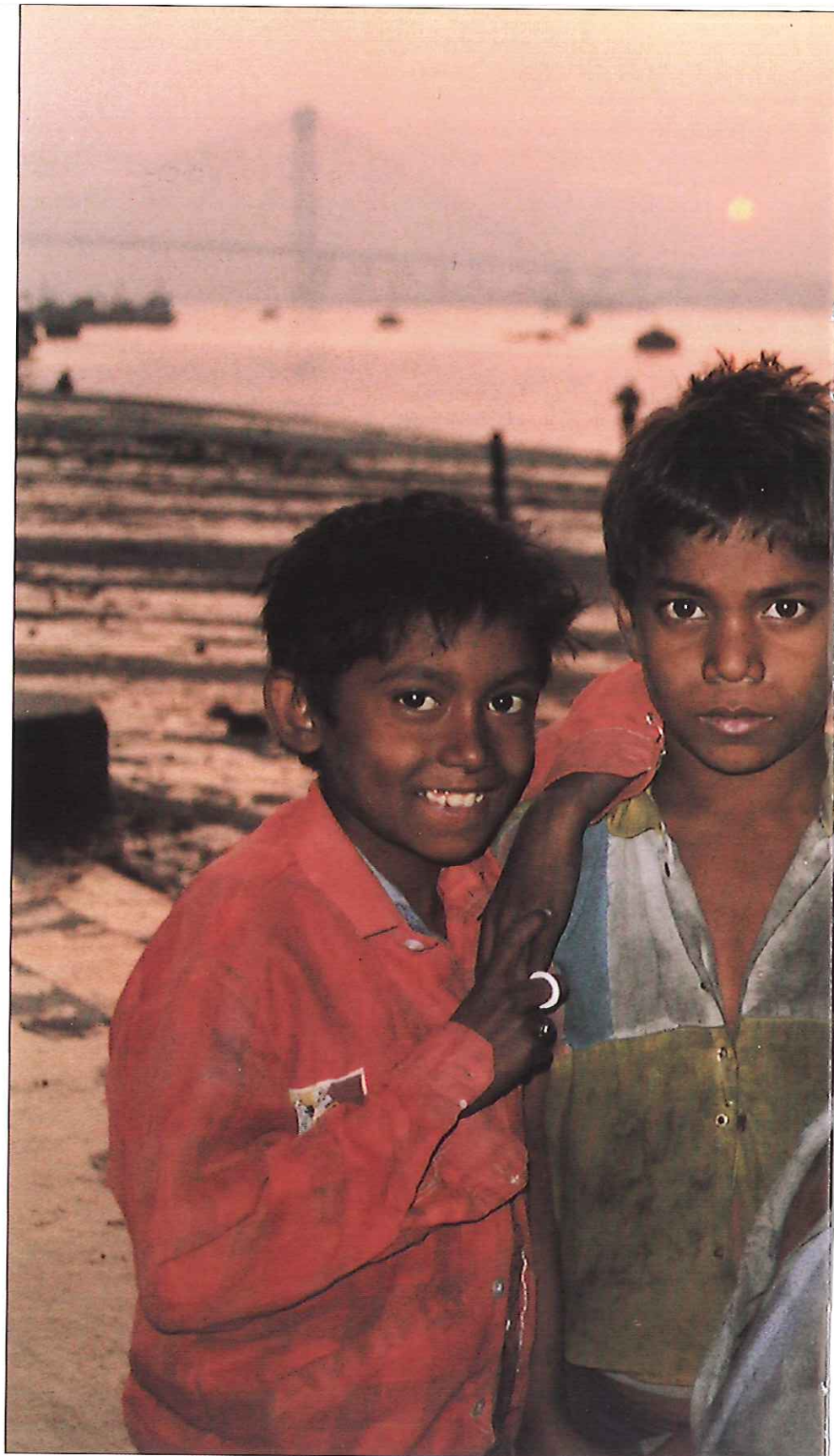
Om och om igen

mister ögonen sin oskuld,
nöts du ner till vidöppen
förstumning

2

Soptippen på Free School Street:
i luften en rondell av gamar,
på marken människor.

Tillsammans med en svinflock
rotar de bland blast och sopor,
någon krossar stycken av cement
till grus, till småpengar.
Kråkorna är överallt

– i luften, på ledningarna,
vaggande omkring i sörjan,
två och två på svinens ryggar.

Allt är möjligt,
grisar har vingar
och Calcutta lever

3

Howrah Station, en ekogrotta
kokande av uppbrott, röster,
det svarta skorrandet av fåglar
under hallens skallben.

Rödklädda bärare med uppåtvidrna mustascher
andas ut på trappan mellan bördorna.

Kittelpojkar går runt,
säljer skoputsning och te,
tiggare rasslar sina muggar.
Deras lyten vädjar: en klumpfot stönar,
ett smutsigt bandage gurglar var
– två stympade armars
fantomskrrik.

Din penna skriver inte längre,
det är din blick

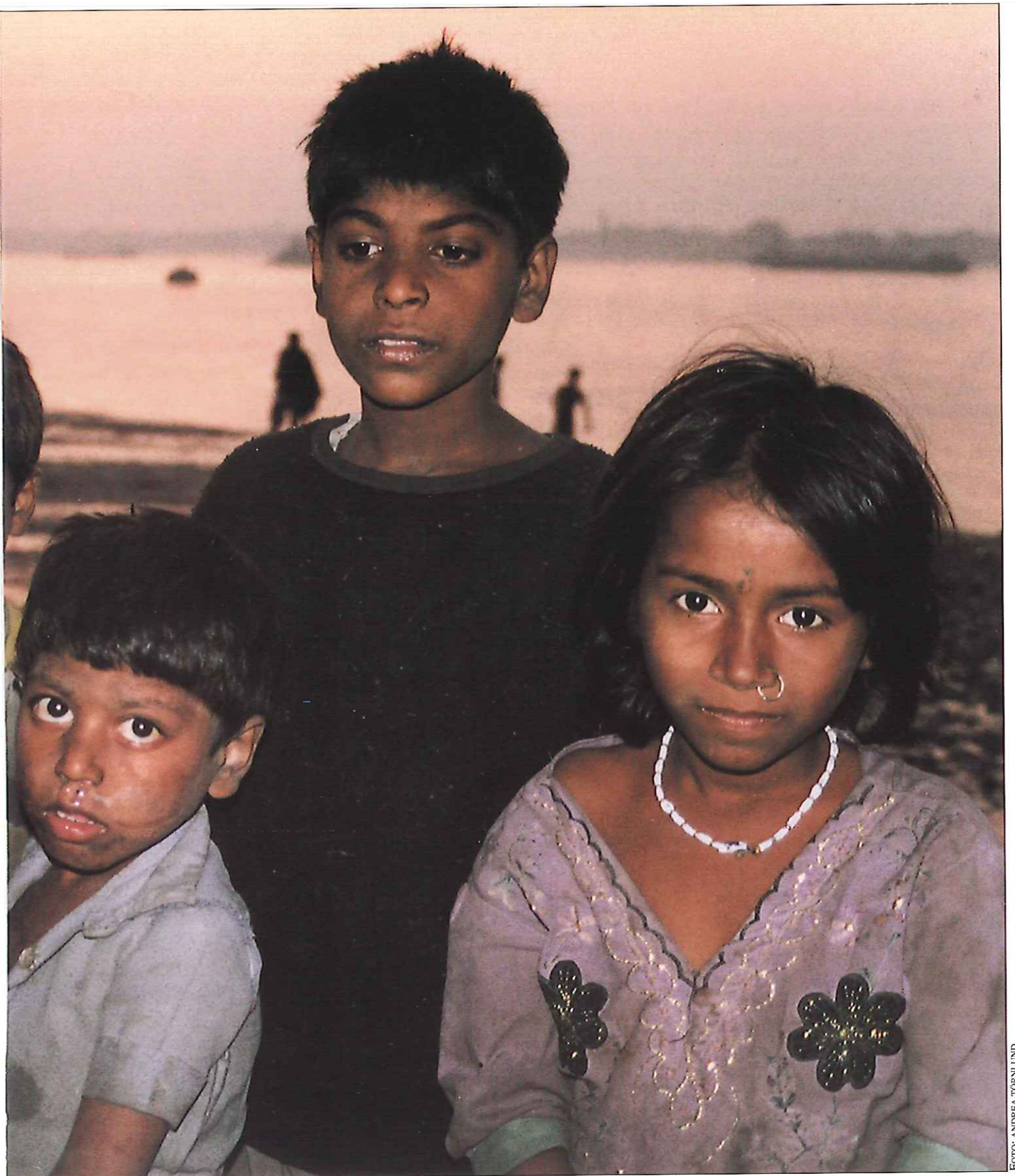

FOTO: ANDREA TÖRNLUND

som kräks.

Gälla högtalarröster smattrar fram
de yttersta sanningarna:

varifrån, varthän och när...

Kvinnor slöjade i grönt och gult,
orörliga som fåglar i ett oväder,
hukar på golvet vid packningar
större än de själva.

Den välbärgade damens mage
faller i två tunga veck: en svullen ekvator.

En man med meterbred borste drar förbi,
sopar upp de hemlösas mardrömmar;
och timvisarens oxen masar sig
runt evighetens brunn.

På väggens väldiga muralmålning
ryter en bengalisk tiger.
Swami Vivekananda i turban
höjer sig med armarna i kors som flaskans ande,
bakom honom: bron som bär hans namn

Hans Thoughts of Power säljs i bokståndet:
"Se ej tillbaka, nej, om du än ser

dina närmaste och käraste gråta.
Se ej tillbaka, utan framåt!"
Stoiska ord för detta blytungade sekel,
denna dignande stad...

I bildens mitt
ett kronbladsvirvlande chakra
som suger människogestalter till sig;

med benen fladdrande som eldslågor
slukas de av tavlans hjärtpunkt,
stormen i ditt öga

Niklas Törnlund

När Anders Davidson besökte de talbankontrollerade pashtunska delarna av Afghanistan fann han en blomstrande handel, säkra vägar och en pågående återuppbyggnad. Den etniska rensning många fruktade när de fundamentalistiska koranskolestudenterna tog över kom på skam.

Livet på väg återvända till det normala

basarkvarterens vimmel trängs alla sorters människor. Efter Kabul är Ghazni landets etniskt mest blandade stad. Här lever tadjiker, hazarer och pashtuner sida vid sida. Också här har de flesta sina bestämda åsikter om vän och fiende i Kabul, men av de motsättningarna märks ingenting i Ghazni.

Misstron och vaksamheten mot "dom andra" finns här, men den etniska rensning många bedömare fruktade när de pashtundominerade talibanerna tagit över och de strax utanför Ghazni dödade hazarernas kanske viktigaste ledare, Abdul Ali Mazari, blev det inget av.

Hazaras på besök

Det berättas att ensamma hazarer vid ett par tillfällen har blivit uppkädda, men fallen betraktas som isolerade händelser och ingen tycks vilja göra etnisk affär av dem. Varje dag kommer fullastade gamla buss-

vrak in från Hazarajat som börjar bara några mil väster om staden. Av stiger både små grupper av hazaramilis, nonchalant slängande med sina kalashnikovs, och hela familjer eller barn och kvinnor, ledsagade av ensam äldre manlig familjemedlem.

I basaren finns det mesta att köpa – kläder, tyger, matvaror, husgeråd. Numer också till någorlunda hyggliga priser. Sedan talibanerna jagade iväg banditerna, framhåller många bland både kunder och handlare gillande. Någon skillnad mellan banditer och mujaheddin gör de inte.

Talibanerna däremot respekterar privat egendom, och det uppskattas naturligtvis och inte bara av de rika.

På trottoarerna i Ghazni frodas småföretagsamheten.

Där arbetar en skomakare eller en skräddare bredvid ett par gamla män med barnkläder i glada färger utlagda på marken framför sig.

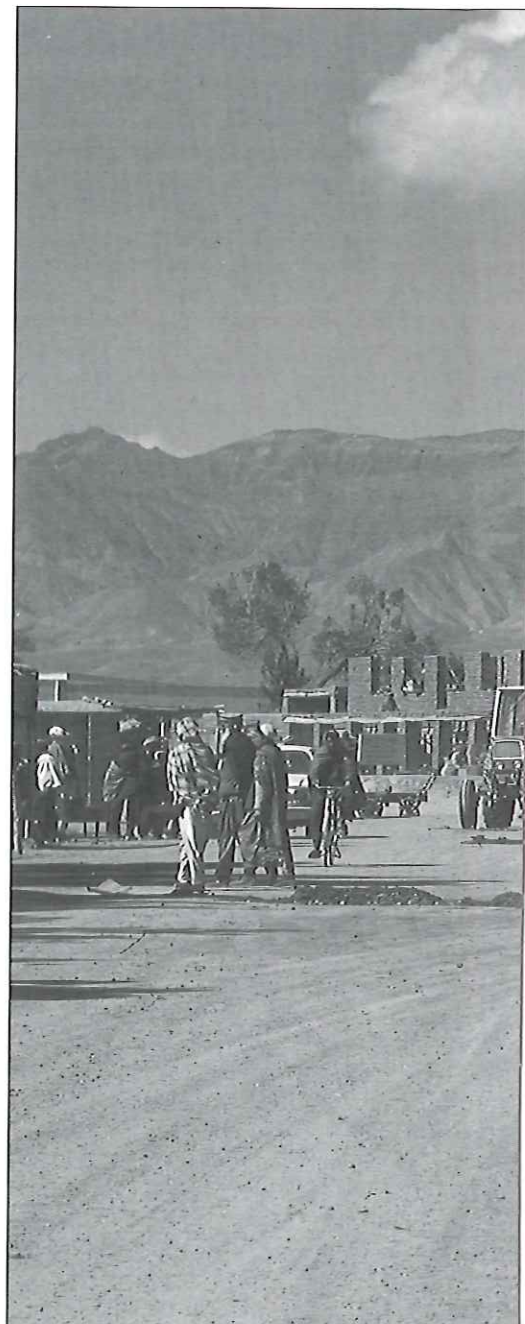
I hörnet vid kryddhandeln blomstermyckas en taxibil inför ett bröllop och lite längre bort hukar en kvinna tillsammans med en liten flicka bakom ett parti skor. Flickan sköter frimodigt affärerna med förbipasserande övervakad av kvinnan i den heltäckta burqan; hennes storasyster, mor eller farmor?

Blomstrande basarliv

Om vartannat trottoarfrisörer och melonförsäljare, shoppande och prutande kvinnor i sina burqor, barn som busar ikring och upptäcker allt spännande i det myllrande basarlivet.

Små grupper med unga talibaner släntrar omkring på gatorna. Några av dem har sina kalashnikovs hängande över axeln.

De håller sig mest för sig själva, de stör ingen. Knappast någon tycks ta notis om dem när de småpratande och skrattande drar förbi, dock representerar dessa ungdom-

Det normala livet dominerar åter i staden Gardez i sydöstra Afghanistan, sedan talibanerna tog över och banditerna drivits bort. Hjälporganisationer som Svenska Afghanistankommittén uppskattar samarbetet med de nya makthavarna. Foto: ANDERS DAVIDSON

mar de nya makthavarna.

Intrycket av att de närmast förstrött upprätthåller ordningen förts av talibanernas mycket stränga tolkning och tillämpning av sharian, det islamiska rättssystemet: Plötsligt en vardag är basarerna stängda i några timmar. En överbevisad tjuv har oförentligt mist ena handen.

Straff skipas

Stadens befolkning har beretts möjlighet att närvara. Och inte heller alla de Ghaznis invånare som ogärna ser händer huggas av har kunnat undgå att det denna dag i deras stad har utmätts straff för tjuvnad.

Ingen jag möter beklagar den lag och ordning som talibanerna har återinfört. Men åsikterna om talibanernas rättsskipning spänner över hela fältet:

– Ni i väst bekymrar er så mycket för nå-

gra få rövares "rättigheter"... Men vilka rättigheter gav dom oss andra? Vilka mänskliga rättigheter tillerkänner ni majoriteten afghaner? Alla som dom här laglösa i årtal plundrade och höll i skräck, resonerar en medelålders läkare som i övrigt uttrycker en försiktig skepsis gentemot talibanerna.

Och en välutbildad ung man som skolats i Pakistan och som hoppas talibanerna ska kunna ena det splittrade Afghanistan säger:

– Talibanerna följer inte islam. Den som stjal för att han är fattig, för sin utarmade familjs försörjning, den människan får enligt islam inte straffas på detta sätt och idag är många afghaner utblottade, säger han – trots att han tror talibanerna ska kunna ena det splittrade Afghanistan.

Många hjälporganisationer anser att talibanerna är lättare att samarbeta med än de

ofta självsvaldiga kommandanterna.

Ingenjör Omar Azizi, chef för Svenska Afghanistankommitténs verksamheter i Ghazni och de omgivande provinserna, berättar att kommandanterna ofta kom in-stövlande på hans kontor för att kräva än det ena än det andra.

– Många gånger när jag måste säga nej hotade dom med att stoppa våra transporter genom deras områden. Som tur är tomma hot, men det var en obehaglig tid, otryggt och osäkert.

Idag kan också hans personal glädjas åt att talibanerna gjort vägarna säkra, och samarbetet med de talibanska myndigheterna beskriver Omar Azizi som nästintill friktionsfritt:

– Det fungerar smidigt. Problemet är att de saknar utbildat och erfaret folk, menar han.

Och det kan tilläggas att de också saknar pengar till allt annat än krigsansträngningarna.

Skolorna stängda

Sedan i våras är stadens skolor stängda, eftersom Kabul inte ser någon anledning att betala undervisning i områden utom regeringens kontroll. Talibanerna har efterfrågat Afghanistankommitténs stöd att öppna dem igen, även flickskolorna. De har inte heller rest några hinder för de flickskolor kommittén stödjer på landsbygden. Där fortsätter undervisningen som förr under det "fundamentalistiska" Hezb Islami.

I de områden där talibanerna tog över och först stängde flickskolor reagerade en del utländska hjälporganisationer med att dra in sitt stöd. En reaktion Norska Flyktingrådetets mångårige representant i Peshawar, **Arne Strand**, anser vara alldeles på tok:

– Det är perspektivlöst. Från början var det ju över huvud taget trögt att få gehör för behovet av flickskolor men med tiden mognade ett slags självinsikt. Och nu går fler flickor än på sjuttioalet i skola! Dom här omedelbara demonstrationerna drabbar direkt flickorna. Istället borde man avvakta tills man kunnat visa att undervisningen inte strider mot islam.

Afghanistankommittén kvar

Till dem som stannat och alltså funnit att talibanerna tar argument hör också Svenska Afghanistankommittén, som stödjer flertalet flickskolor och många pojkskolor på landsbygden men inte har en tanke på att utvidga verksamheten till tätorten Ghazni. Trots att deras representant Omar Azizi tycker tvärtom:

– Medan skolorna som får stöd ofta saknar skolhus så finns här i Ghazni tomma skolbyggnader. Det är slöseri att låta dom stå oanvända.

Motiveringen till avslaget är att kommittén koncentrerar sina insatser på landsbygden:

– Vi vill nå dom områden som centralmakten alltid glömmer, förklarar **Håkan Josefsson** på Afghanistankommitténs Stockholmskontor.

För Omar Azizi, där han verkar i den afghanska verkligheten, har resonemang-
et dock en avgörande brist:

– Man måste inse att det här landet idag helt och hållet är rena landsbygden, *rural areas*. Lika lite som det finns asfalterade vägar finns längre någon egentlig *urban area*.

Det är en riktig beskrivning, också av Ghazni, som idag knappast är mer än en förvuxen by. Närhelst en regering i Kabul åter kontrollerar denna centralort, så kommer den ändå omgående att öppna de nu stängda skolorna. Erfarenhetsmässigt är det ingen dålig gissning.

Anders Davidson

Tät trafik genom förödd landsbygd

Föröddelsen och människoslakten i Kabul är mycket långt borta, när man reser in i sydöstra Afghanistan genom provinsen Paktia mot Ghazni via Khost på småvägar.

På den pakistanska sidan gränsen minner nu övergivna byggnader om miljoner afghaners mångåriga tillvaro i flyktingläger. Ruinerna breder ut sig utmed den uttorkade flodfårens sträckning kilometer efter kilometer.

När flyktingarna återvänt har de tagit med sig takstockarna, så att taken överallt rasat in. Endast här och där syns tecken på att lägret fortfarande hyser människor. Enstaka familjer som fortfarande inte kunnat återvända. Eller fattiga pakistanier som flyttat in där ändå husväggarna lämnats intakta.

Byar i ruiner

När man korsat gränsen dröjer det flera timmar innan man från landsvägen kan se spåren efter kriget; det som under det förra årtiondet skövlade Afghanistan och drev dessa många miljoner på flykt. Byar ligger lämnade i ruiner och åkrar i träda.

Men det är myllret av människor i byarna och på fälten, arbetet på tröskplatserna och den starka grönskan som först slår en. Bakom varje kurva uppenbaras en utsikt över en dalgång med reparerade och nybyggda hus. Husklungor sammanvuxna till byar, utlagda utmed bergssidorna ovanför den strida strömmen som slingrar sig på dalbotten. Omgivna av den upplöjda, svarta, bördiga jorden. Överallt aktivitet, människor i arbete.

Hit till gränstrakterna har flyktingarna återvänt med livet.

Väcker uppmärksamhet

I den första by som vägen passerar igenom tar vi paus. Vår ankomst väcker genast stor uppmärksamhet. Folksamlingen utanför den lilla butik där vårt lilla sällskap – min tolk, chauffören och jag – intar vårt välsockrade gröna te på golvet, lockar till sig än fler nyfikna denna sena eftermiddagstimme, då många gjort sig ärende till byns basar.

Någon bjuder oss på kakor. Intresserade blickar, vänliga frågor. När den ivrigaste frågeställaren tycker att han har fått bilden klar för sig efter en stund, så frågar han om inte jag – "den långväga gästen, som därför säkerligen måste vara stadd i kassa" – skulle kunna bekosta restaureringen av byns mycket skamfilade moské. Minaretens tak är i behov av reparation och det är några

väggar som måste målas, förklarar han och erbjuder sig att omgående skicka bud efter byns mullah.

Efter en stunds parlamentering med upprepade förklaringar om att jag faktiskt inte har någon sådan hjälp att ge accepterar den angelägne unge mannen mitt besked, och någon börjar ställa frågor till chauffören om vår resa, om vägen varit bra och om pickupens prestanda.

Motorerna vrålar

Den slingriga, mycket gropiga körbanan är ofta inte mer än ett hjulspår, men om än obehagligt skakig, så är färden i vår terränggående pickup trygg (genomsnittshastighet: 30 km/h). Andra resenärer har inget val utan försöker komma fram i vanliga personbilar, som följaktligen tar mycket stryk.

Vägen klättrar allt högre och högre mot de snöklädda topparna. Då och då kör vi om eller möter vi några lastbilar som följer tätt på varandra genom bergspassen. Sakta, sakta vrålar motorerna uppför eller arbetar karavanerna sig nedför.

Där vägreten i en kurva ger utrymme, så har ett par tungt och högt lastade bilar stannat i den kyliga skuggan. En bit bort är chaufförerna samlade i värmen från en eld, medan deras medhjälpare ligger under en av bilarna för att byta däck.

Trafiken utmed denna led är för närvarande förhållandevis tät. Medan striderna gör det omöjligt att köra riksvägen över Kabul, så fraktas den här vägen varor till Pakistan från Västasien. På sådana vägar körs nya japanska personvagnar ända bortifrån Förenade Arabemiraten. En lika osannolik som uppenbar smuggeltrafik.

Talibankontrollerat land

De vita fanor som vajar över det fåtal posterings vi passerar visar att här har talibanerna kontrollen. Innan de dök upp nere i Kandahar för ganska exakt ett år sedan och på överraskande kort tid lade under sig nästan hela pashtunbältet i söder, så var vägar i de här delarna av landet mycket osäkra. Den rena banditismen var utbredd. Och som om det inte räckte höll sig alla de olika mujaheddin-grupperna med egna vägspärrar som alla krävde tull till sin kommandant.

Mellan gränsen och Ghazni, några och tjugo skakiga mil, så passerar vi bara tre eller fyra posterings. Endast en gång stoppar posternas vänliga nyfikenhet oss. De vill bjuda på te och *nan*, det afghanska brödet. De berättar att vi inte behöver vänta

Trafiken är tät på de dåliga vägarna genom det talibankontrollerade området av Afghanistan. Landskapet är till följd av kriget tröstlöst ödsligt, gårdar ligger i ruiner och marken bränts.

FOTO: ANDERS DAVIDSON

oss några som helst problem när vi fortsätter. Allt är lugnt och de fyra männen menar att de finns där mest för syns skull.

Ordning upprätthålls

Talibanerna har satt sig i respekt och har därför välkomnats av befolkningen. Deras ordning består trots att de flesta talibaner nu är samlade kring Kabul för att jaga presidenten ur huvudstaden.

Vid ett tillfälle kör vi förbi en större grupp talibaner. Det är en tungt beväpnad trupp som håller på att samlas kring några fordon – två pickuper, en gammal bestyckad rysk pansarvagn och en uråldrig lastbil; säkerligen för avfärd till fronten utanför Kabul.

Före och efter Khost – ett litet av kriget nedslitet samhälle, idag präglat av snabb återuppbyggnad och intensiv kommers; ett afghanskt Klondyke där just japanska bilar står uppställda i rad efter rad hos bilhandlaren! – blir spåren efter kriget, det gamla, tydliga.

Den ändlösa tomhet och frånvaro av fär-

ger som överallt går igen i det afghanska landskapet och som ger det dess storlagenhet är här bara nedslående. Här fanns tidigare bebyggelse och odlad mark. Nu för oss vägen rakt igenom öde mark, förbi de typiska muromgärdade storfamiljsgårdarna, som nu står raserade och övergivna, omgivna av uttorkade åkrar.

Endast enstaka tecken på att återvändandet pågår. Någonstans en römpelare ur ruinerna; långt borta, där allt tycks smälta samman, två ensamma små män bakom en oxdragen plog på sin torra jord.

Här fördes ett skoningslöst krig: den brända jordens taktik. Bomber och massakrer drev befolkningen på flykt. Ingenstans skulle motståndsrörelsen mujaheddin kunna gömma sig undan ockupationsmakten.

Samma tröstlösa ödslighet upprepar sig i trakten kring provinshuvudstaden Gardes; ett något större samhälle än Khost, men med färre än 10.000 invånare. Kilometer efter kilometer passerar vi förbi lerbruna skelett av bostadshus. Och även här små tecken på att den karga jorden sakta

ges nytt liv.

En äldre bonde har spänt sina fullvuxna söner framför plogen och plöjer upp familjens spridda åkerlappar, en i taget; en far och hans minderåriga son driver familjens fårjord över vägen; i ruinerna vittnar filter uppriggade över några slånor om att andra mer nyligen återvänt.

Hoppingivande tecken

Även här börjar nu traktens folk om, tar de första stegen mot återuppbyggnaden. På andra håll har redan afghanerna med små resurser från ingenstans kunnat komma överraskande långt.

Överallt där jag reser, där det stora kriget dragit förbi och lämnat efter sig denna ofattbara förödelse, ser jag idag människor arbeta på att läka krigets fysiska sår.

Om än ärren må bli kvar i generationer, så finns det ändå gott hopp för Afghanistan.

Om också bara krigsherrarna kunde tröttna.

Anders Davidson

Krigsherren som avgör kriget

Talibanernas oförmåga gör Dostam till nyckelfigur

Freden har ingen chans i Afghanistan. Landet utan lagar. Nedräkningen för Kabul. Hunger, köld och bombningar. Det ändlösa kriget.

Några rubriker ur internationell press denna vinter säger egentligen det mesta om läget i Afghanistans belägrade huvudstad vintern 1996.

Hopplösheten breder ut sig, tillvaron för de 700.000 civila som inte haft råd eller kunnat fly är värre än någonsin under det mer än 16 år långa kriget.

Ingendera sidan förefaller stark nog för att vinna en avgörande seger och de civila, två tredjedelar av dem kvinnor och barn, utsätts för en omänsklig tortyr som omvärlden är totalt okänslig för.

Vintern är hård och snörik och hindrar en större militär offensiv. Men missilerna fortsätter att braka in över de civila områdena, bombplan faller sin dödande last från hög höjd när folk minst anar det.

Det är ett fegt krig mellan krigare som alla påstås slåss för den enda sanna religion som de kränkt dag ut och dag in i årtal.

Regional maktkamp

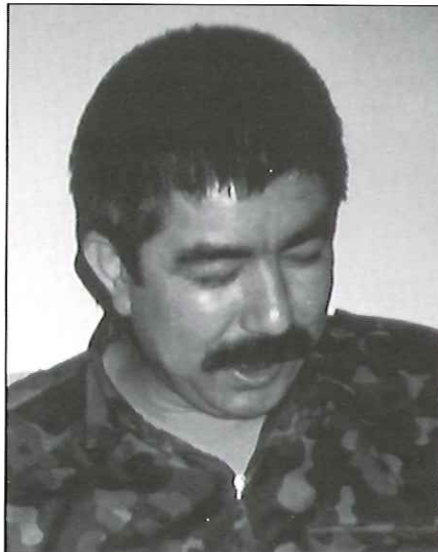
Talibanernas blixtrande framryckning i väster och erövrandet av 14 av landets provinser komplicerar situationen ytterligare och stridslinjerna blir alltmer etniska. Afghanistan har relegerats från en supermaktskonflikt till en regional maktkamp men skillnaden är inte särskilt stor när kombattanterna blivit allt fler och potten växt.

Talibanerna sågs länge trots sin fundamentalism som ett fredshopp och många var beredda att stödja dem bara kriget tog slut. Men ett år senare framstår de som ett

Hazaras byter sida

Matbrist och därmed höga priser - så har läget varit i flera månader i Kabul eftersom huvudstaden varit isolerad från omvärlden. Det är ett av skälen till att regeringen i mitten av januari slöt ett fredsavtal med den shiamuslimska milisen Hezb-i-Wahdat, för därmed öppnas den shiakontrollerade vägen mellan Kabul och Hezb-i-Wahdats högkvarter i den centrala provinsen Bamiyan.

Det andra skälet till att regeringssidan sökte ett fredsavtal är att Hezb-i-Wahdat medverkat i en allians med fundamentalistledaren Hekmatyar som i flera års tid försökt störta den afghanska regeringen. Fredsavtalet, och därmed Hezb-i-Wahdats lojalitetsbyte, innebär alltså att regeringsmotståndarna splittras.

Alla sidor i det afghanska inbördeskriget strävar efter att få den uzbekiska milisledaren Rashid Dostam på sin sida. Hans insats kan fälla avgörandet i kriget.

FOTO: STAFFAN FORSSELL

överstigit hinder för en fredlig lösning.

I Teheran ser man dem som en anti-iransk kraft och i Centralasien fruktar man ökade problem med sina egna minoriteter om islamistiska pashtuner återtar makten i Kabul. Även i Kreml skruvar man på sig och i New Delhi ser man möjligheter att ge Pakistan en ny läxa.

Utrustade av Pakistan

Det är ganska uppenbart att ISI, Islamabadas militära underrättelsetjänst, organiserat, utrustat och beväpnat den sk studentrörelse som påstås ha växt fram vid koranskolorna i gränsområdet. **Benazir Bhutto** har förgäves försökt övertala mullorna i Iran att deras intressen inte är hotade och hon har också besökt Uzbekistan och Turkmenistan för att vinna stöd och få dem att övertala uzbek-milisens ledare **Rashid Dostam** att göra gemensam sak med talibanerna för att få bort president **Burhanuddin Rabbanis** tajiker från Kabul.

Saudiarabien, som misstänks vara talibanernas huvudfinansiär, och USA ställer sig båda än så länge diskret bakom Pakistan eftersom båda vill begränsa Irans eventuella expansion i regionen. Samtidigt är Washington, Riyadh, Kairo och flera andra regimer oroade över att Afghanistan i än högre grad skall bli en hård och träningsläger för islamiska terrorister.

Dostam nyckelfigur

Maktspillet innebär att Rabbani och hans fältherre **Ahmad Shah Massoud** inte längre är isolerade och övergivna, och starka

rykten hävdar att de nu får viss militärhjälp från Iran, grannarna i norr och kanske till och med från Ryssland och Indien.

Talibanernas oförmåga att slå hål på Kabuls försvar gör generalen Dostam till en nyckelfigur. President **Clintons** Sydasiens-ansvarige, **Robin Raphel**, har varit i Mazar-i-Sharif för att övertala honom att ge sitt stöd åt kung **Zahir Shahs** återkomst och sändebuden från andra håll har avlöst varandra. Om inte hans 30.000 man starka milis anfaller Kabul från norr så kommer inte talibanerna någonstans.

Dostams och även **Gulbuddin Hekmatyars** ovilja att ingå allians med "studenterna" beror sannolikt på att de vet att de kompromisslösa talibanerna i slutändan kommer att försöka ta hela kakan. Båda har mer att vinna på att talibanerna och Massoud försvagar varandra.

Myten skingrad

Myten kring talibanerna är borta. De har ännu inte vunnit en trovärdig seger på slagfältet utan erövrat land genom att få motståndarna att gå med dem. Det är heller ingen enhetlig styrka som drivs enbart av trons iver. Sprickorna är redan synliga också i den 41 man starka rådgivande kommittén. En fraktion strävar efter en sann islamsk stat, en annan vill ha kungen tillbaka och en tredje följer Pakistans diktat.

Eftersom pengar, vapen, makt och ego-problemen bland ledarna alltid utlöst snabba skiftningar i alla afganska krigsallianser så kan en enda liten förändring så stora verkningar. **Sighbatullah Mujaddidis** avhopp nyligen kan mycket väl få Dostam att opportunt och för ett pris byta sida och ännu en gång stödja Rabbani.

Sedan intagandet av Kabul i april 1992 har de icke-pashtunska fraktionerna stärkts och närmare tre sekler av pashtunskt maktmonopol har upphört. Det är knappast troligt att uzbek, hazaras och tajiker underkastar sig talibanerna som de uppfattar som Pakistans handgångna.

Ordkriget trappas upp

Relationerna mellan Islamabad och Kabul har inte varit sämre sedan den ryska invasionen och ordkriget trappas ständigt upp. Rabbanis radio gör Pakistan ansvarigt för "förstörelsen av Afghanistan" och underblåser nu öppet de nationalistiska känslorna bland både balucher och pashtuner som lever på andra sidan gränsen.

Pakistan har å sin sida i det närmaste inlagt veto mot FN-medlaren **Mestiris** freds-förslag och tycks berett att hålla än mer olja på elden.

Bo Gunnarsson

Ambitiös handbok om allt det som är Afghanistan

Afghanistan förr och nu – en handbok. Svenska Afghanistankommittén 1995

Tio år efter att den svenska Afghanistankommittén gav ut en första handbok om det krigshärjade landet i Asiens mitt kommer man nu igen med en oerhört ambitiöst upplagd ny landpresentation. Ett stort antal av Sveriges främsta Afghanistan-kännare har denna gång samverkat för att ge en så komplett bild av landet som möjligt.

På 320 sidor redogörs på ett pedagogiskt sätt för alltifrån geografiska grundfakta och etniska förhållanden till landets dramatiska historia och dagens politiska sönderfall. Men även om historiskrivningen sträcker sig fram till hösten 1994 och talibanernas plötsliga uppdykande som en militär och politisk kraft att räkna med, är det inte politik som dominerar boken.

I stället tar författarkollektivet chansen att grundligt presentera allt det som tillsammans utgör nationen Afghanistan: Jordbruksnäringen, naturtillgångarna, de skilda folkslagen, religionen – dvs Islam, och kulturlivet i form av litteratur, konsthantverk och mycket annat. Lägg därtill massor av fotografier, teckningar och kartor – bland annat en stadskarta över Kabul.

Ett så omfattande verk om Afghanistan har aldrig tidigare getts ut i Skandinavien, och boken har därför sin givna plats i bokhyllan för alla som är intresserade av landet.

Dock lider handboken av en brist, nämligen att förhållandena i landet gärna framställs så som de var en gång innan kriget förödde landet.

Men även om livet förhoppningsvis på många områden kan återgå till det "normala" när och om det blir en bestående fred, så är det givet att kriget i sig har förändrat grunden för människornas existens.

De förstärkta etniska klyftorna och den perversa näringsstrukturen, där smuggling av konsumtionsvaror till grannländerna nu utgör basen för de lokala krigsherrarnas ekonomi, är exempel på företeelser som djupt förändrat det afghanska samhället och som man kanske också borde behandlat i en aktuell handbok.

Boken kan beställas från Svenska Afghanistankommittén, Sturegatan 16, 114 36 Stockholm.

Lars Eklund

Green Road, Dhaka

Koitta, Bangladesh

Green Road diagonalar mellan Mirpur Road och Farmgate. Kantas av det mesta man kan tänkas behöva. Ett vimmel av affärer och småverkstäder. Så tätt är det, att man inte ger sig ditin, om man inget angeläget ärende har. Gillar man trafikstockningar, har man nämligen hamnat rätt.

För dit för att köpa en ny gasspis. Ovanligt bra flyt i trafikgröten för att vara Green Road, hinner jag tänka. Blir sittande en stund på verkstaden, där man bockar plåt och svetsar ihop spisar. Ägaren berättar om de senaste ryktena beträffande Dhakas politiska liv. Mest politisk teater bland dom där uppe. Han skakar uppgivet på huvudet. Jag betalar och lastar in spis och gasoltub bak i jeepen.

Men nu har det tätat. Efter fem minuter av viss rörelse, en decimeter eller så i taget, blir det bara helt tätt. Helt tjockt i alla riktningar. Packat. Alla minimala glipor täckta. Omöjligt för fotgängare att korsa gatan. Om dom inte väljer att kliva över kofångare och motorhuvar eller genom tomma passagerarutrymmen på babytaxi och rikshor.

□□□

Har är vi så. Ihoptryckta. Japanska personbilar med smått irriterade sahibs eller memsahibs i baksätet och idogt tutande chaufförer. Jeepar som sällan lämnat huvudstadens asfalt. Babytaxi och deras större syskon tempos. Vældekorade lastbilar, som brölar så att trumhinnorna bångnar, fullastade med sand, tegel, cement eller armeringsjärn. Minibussar knöckfulla med passagerare. Inte dåliga på att låta dom heller.

Några tusen cykelrikshor som ringklockspinglar och fyller varje kvadratcentimeter mellan motorfordonen. Motorcyklar med solglasögonhårdingar, som verkar hitta nya framkomstmöjligheter också genom den mest massiva av trafikmurar. Flakrickshor med kylskåp, drypande hudar på väg till garveri eller närmare ett halvt ton vattenmeloner.

Tellagaris, handdragna tvåhjuliga transportkärror på en axel från gammal

jeep eller mindre lastbil.

Så mycket närmare varann än så här, kan man knappast komma. Ljudnivån är hjärtskärande. Avgasnivån en bit ifrån skogens hemmavid. Börjar man hosta finns det ingen ände. En halvtimme eller mer i detta inferno, sätter även den mest stoiske på prov.

Om temperaturen i skuggan är +38°C, så är det lagom hett under solen och i fordonen. Objektivt goda skäl för viss irritation, om man säger.

Viss risk för somlig disharmoni i den mellanmännsliga kommunikationsbarheten. Ett liv och ett kiv räcker inte långt som värdeomdöme här inte.

Att inte människor, som har detta som dagligt arbetsfält, blir helgalna lite nu och då? Löper amok eller något i den stilen. Rensar de mentala rören, för detta måste ju bara bygga på rent väldiga frustrationsberg.

□□□

Mitt i denna kakafoni, röra, helirriterade gröt av människor och deras fortskaffningsmedel (vadå, fortskaffningsmedel!?) finns en tellagari lastad med armeringsjärn. Hårt nedlastad med bakvikt. Mellan skaklarna fram står en rätt senig och slitna man. Svetten dryper om honom. Hans två söner, muskulösa och starka i sin krafts dagar, står för det huvudsakliga slitet bakpå.

Nu tisslar och tasslar dom sinsemellan. Ler glatt. På en given signal släpper dom taget om bakvikten. Snyggt och elegant far pappan mellan skaklarna där framme upp ur gatans trängselmatta. Mer än tre meter upp. Sprattlar och lever rövare. Förbannar sina söner, gestikulerar så intensivt med benen, att han rakt håller på att sprattla av sig lungin, höftskynket. Sönerna nästan kiknar av skratt, när sakerna under lungin för ett ögonblick skymtar fram.

För ett ögonblick byts faktiskt svetten, irritationen och frustrationen av ett gott skrockande från trafikhoppen. Inte elakt och rått, utan just gott småbubblande. Till och med gubben måste småskrocka, när han åter kommit ner. Somligt utrymme finns ändå. Också mitt i trängseln.

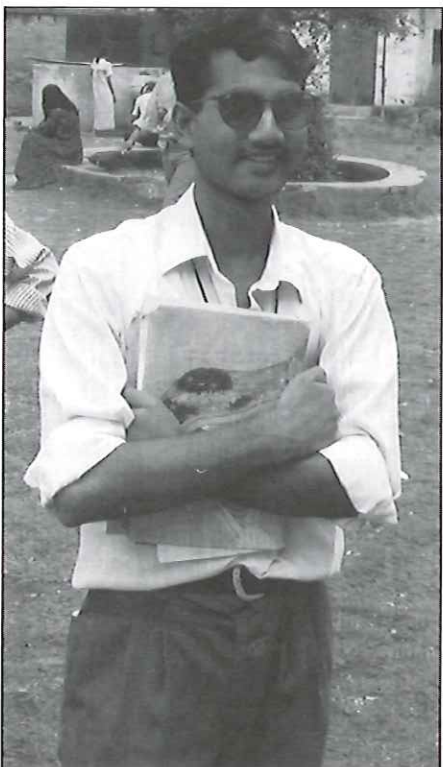
Bosse Kramsjö

Från hönsoffer till elchock

Andeutdrivning och psykiatri sida vid sida i Nepal

Fruktan för sina barns liv gjorde henne sjuk. Den 28-åriga kvinnan uppsökte mentalsjukhuset på invärdan av en jhakri.

En patient presenterar sig som läkare och skriver ett visitkort. I nästa stund är han filmproducent och filosof.

I Nepal behandlas för det mesta mentalsjukdomar av en jhakri, en medicinman som med böner och offergåvor driver ut de onda andarna ur den sjukes kropp. Men när den traditionella medicinen inte hjälper finns det de som söker vård på sjukhus.

Andeutdrivning och psykiatri utövas sida vid sida, men steget mellan två så främmande världar är enormt.

Efter en lång väntan i den stekande solen öppnas äntligen den gamla trädörren. Ett rufsigt hår och ett skrynkligt ansikte, format av kudden, syns i dörrspringan. Ett par avvaktande, gula ögon försöker dölja sig så gott det går bakom de kysande ögonlocken, och en uppseendeväckande stor underläpp hänger sömnigt ned halvvägs över hakan.

Shati Parshad är medicinman, jhakri, i den uråldriga byn Thinigaun, thakalikungens forna hemvist, högt uppe i det nepalesiska Himalaya. Han arbetar på nätterna och sover på dagarna. Sömntrycken sätter han sig på sängkanten. Rummet är mycket enkelt inrett: Förutom sängen en spis, en uppsättning grytor och ett skåp med rituella föremål. Runt om i rummet vankar en höna oroligt. Kanske vet den vad som väntar? Djuroffer ingår i jhakrins ritualer för att blidka gudarna.

Shati Parshad är 67 år gammal, och har arbetat som jhakri i 55 år. Idag kommer människor från de omgivande byarna, Jomsom, Tinigaun, Chang och Marpha för att få hans hjälp. Vissa dagar har han en eller två patienter, andra upp till fem. De kommer för att bota sina stukade armar, värkande axlar och sjuka leverar. Även mentalt sjuka uppsöker jhakri.

– En del är galna. De har en demon i huvudet, säger Shati Parshad.

Driver ut demoner

Demoner driver jhakrin ut genom upprepande av mantran, i Shati Parshads fall böner till den hinduiska guden Kali Bhiram. Om patienten skulle råka vara buddhist spelar det inte någon roll. Under hela ceremonin slår Shati Parshad på en tamburinliknande trumma, dhengro, samtidigt som han rabblar sina mantran.

– Jag ber till Kali Bhiram i tre, fyra timmar. Ibland blir de bättre redan nästa dag,

säger han.

I ritualen ingår också offer av olika slag. Förutom hönor så offras ägg, blommor, majs, bönor, ris och andra grödor. En behandling kostar mellan hundra och hundrafemti rupees. Det motsvarar 15 till 25 svenska kronor; åtskilliga dagsinkomster för de flesta nepaleser. Men för den som är besatt av onda andar, eller som en psykiatriker skulle uttryckt det, lider av en psykos, kan det vara värt pengarna. För det händer att den sjuke faktiskt blir bättre. Och det kan vara mycket långt till närmsta sjukhus.

– Jhakrin hjälper för det mesta, säger doktor Nirakar Man Shresta, psykiatriker på mentalsjukhuset i Patan utanför Kathmandu.

– För det första får patienten en roll som sjuk och får uppmärksamhet, det hjälper. Och för det andra så är många jhakris bra rådgivare.

Avfärdar inte behandlingen

Nirakar Man Shresta avfärdar alltså inte jhakrin och den traditionella medicinen, trots att han är utbildad i Storbritannien och som läkare har en rationell syn på mentalsjukdomar. Men han varnar också för skadan som jhakrin kan åstadkomma.

– Ibland är behandlingen farlig, säger han.

– Till exempel så förekommer det att man använder en upphettad järnstav för att driva ut onda andar. Sjukhusen får ta emot patienter med brännskador och ibland med brutna ben.

I trädgården utanför mentalsjukhuset i Patan blandar sig patienter, vårdare och anhöriga med varandra och det är svårt att avgöra vem som är vad. Dessutom ger man metadonbehandling åt narkomaner i samma byggnad.

Tolerant amosfär

En ung man, välklädd med vit skjorta och svarta byxor, presenterar sig som läkare. För ett ögonblick, medan han skriver sitt visitkort, tror jag på honom, tills en av dem som är på metadonbehandling med en blinkning låter mig förstå att mannen i själva verket är patient. Ingen låtsas om detta för att inte sära.

I nästa stund är han filmproducent och filosof. Det är en tolerant atmosfär i trädgården. Man umgås med varandra, oberoende av vilka problem man är där för. Men det finns också mörkare sidor av tillvaron på hospitalet. I ett speciellt rum blir de bråkiga patienterna fastkedjade tills de, med droger och elchocker, blivit lugnare.

Shati Parshad är medicinman, eller jhakri, i byn Thinigaun, högt uppe i det nepalesiska Himalaya. Han driver ut demoner genom offer och mantran som han läser medan han slår på sin dhengro.

– Efter elbehandling och mediciner är de inte så aggressiva längre, säger **Shiva Bhattarai**, vårdbiträde på sjukhuset.

Elchock att vänta

I rummet där chockerna ges står en tom brits och gapar. På väggen sitter en skrivtavla fylld med namn på patienter som har en elchock att vänta. Var och en får sex behandlingar.

På kvinnoavdelningen sitter släktingar och anhöriga och pratar på de enkla järnsängarna. Två kvinnor ligger passiva. Ett villkor för att få vara på sjukhuset är att man har en släkting som ser efter en. En ung kvinna är där med sin far. Hon anser själv inte att hon är sjuk, men fadern tog henne till sjukhuset när hon slutat tala och äta.

En annan kvinna, 28 år gammal, är här med sin bror. De kommer från Chulthe, 105 kilometer från Kathmandu. Hon har varit på sjukhuset i tolv dagar för en akut psykos. Innan hon kom till sjukhuset hade hon varit hos en jhakri som rådde henne att söka läkarhjälp.

Ångest framkallad av fruktan för sina barns liv gjorde henne sjuk. Hon hade matat sina höns med medicin uppblandad i mjölk. När hon upptäckte att barnen varit och smakat på blandningen blev hon rädd. När dessutom hönsköttet smakade bittert trodde hon att de skulle dö. Det blev en svår chock, som ännu efter sexton dagar sitter i. Hemma väntar hennes fyra barn, fullt friska.

Enda alternativet

På en av de åtta sängarna på männens avdelning sitter en 25-årig patient från en by i Nuwakotdistriktet, två dagars vandring från Kathmandu. Den dimmiga blicken är ett resultat av medicineringen. Diagnosen är mano-depressiv, och innan han fick behandling var han aggressiv och hamnade ofta i slagsmål.

Som så många andra hade han, innan han uppsökte sjukhuset första gången för ett år sedan, varit hos en jhakri. Jhakrin hade offrat fyra getter och tio tuppar för att få honom frisk. Dessutom hade familjen betalat en avgift på 200 rupees. Det visade sig

vara en dyr och ineffektiv behandling.

Han är nu här för fjärde gången, tillsammans med sin far, och de litar inte längre på jhakrin.

Att människor väljer att gå till en jhakri i första hand beror till stor del på att mentalvården inte är utbyggd i Nepal. Till sjukhuset i Patan kommer sjuka från hela Nepal. Dessutom finns en liten filial i Pokhara. I övrigt finns det bara privatpraktiserande läkare. Enligt doktor Drudd Man Shresta som är föreståndare på mentalsjukhuset i Patan finns det tolv eller tretton privata mottagningar i Nepal.

Sattes i fängelse

Han berättar att man tidigare satte mentalsjuka i fängelse i brist på alternativ och att det satt ett sextioal mentalpatienter i Dhulikhelfängelset utanför Kathmandu för ett par år sedan. De var alla kroniska fall eller från fattiga familjer. I och med regeringsskiftet i november 1994 släpptes dessa.

– Men det löste inte problemen, säger Drudd Man Shresta.

– De kroniskt sjuka blir ju inte bättre och är en tung börda för sina familjer, och i längden blir man en mentalpatient själv, säger han.

Men förutom bristen på sjukhussängar så finns det en ovilja hos många nepaleser att söka hjälp hos psykiatriker.

– Att uppsöka mentalsjukhus är stigmatiserande, säger doktor Nirakar Man Shresta.

– Det är mer accepterat att gå till en jhakri. Om någon i min familj var galen skulle detta inte accepteras, men är han besatt av onda andar så godtar folk det.

I trädgården utanför sjukhusbyggnaden står en gammal man. Hans depression hade gjort honom stum. Han kom hit för fyra dagar sedan, från en by utanför Kathmandudalen, och lät hönsoffer ersättas av elchocker.

– Jag vill hem, säger han.

Petter Ljunggren
text och foto

Massflykt av tamiler efter Jaffnas erövring

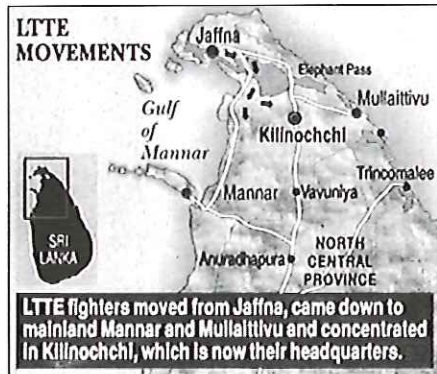
Arméchefen och generalerna blomsterhyllades, soldaterna firades som hjältar. Detta var arméns finaste timme, en revansch på alla som i årtal dömt ut dem som oduglingar, en bragd som inte ens de indiska trupperna kom i närheten av...

Det är knappt två månader sedan Jaffna föll och den tamilska tigergerillan drog sig tillbaka in i djungeln. Regeringens, militärens och den singalesiska majoritetens segerglädje har ersatts av realism: LTTE är långt ifrån besegrat, kriget fortsätter och hotet av nya terroristaktioner ökar.

Erövrandet av Jaffna löste inga problem för president **Chandrika Kumaratunga** utan skapade istället många nya.

Kvarts miljon på flykt

Militärens kampanj har marginaliserat den tamilska civilbefolkningen i norr. 250.000 civila har följt med LTTE-gerillan i en massflykt över bukten in i den vidsträckta

Vanni-djungeln och stora delar av Jaffna-halvön har totalt avfolkats.

Militären i Jaffna härskar över ett övergivet land, det finns knappast någon som kan delta i den "demokratiska process" som planerats för tamilskt självstyre och ingen kan se något slut på vad som redan utvecklats till en ockupation.

Båda sidor kommer till tals på Internet

Den som har tillgång till Internet kan på egen hand söka balanserad information om inbördeskriget i Sri Lanka. Här ett antal användbara adresser, utvalda av professor **Peter Schalk** i Uppsala.

INCORE web-server: <http://www.incore.ulst.ac.uk/>. INCORE står för "Initiative on Conflict Resolution and Ethnicity", en server bakom vilken står United Nations University och University of Ulster. Här finns inga nyheter direkt, men väl länkar till andra nyhetskällor.

circle-request@longs.lance.colostate.edu
Diskussions- och informationsgrupp med tamilska sympatier. Medlemskap krävs, men fås gratis på begäran. Här återfinns en intern tamilsk debatt med skilda synsätt på den väpnade kampen.

JHOOLE@THUBAN.AC.HMC.EDU
E-mail-bulletin utgiven av University Teachers of Human Rights. Prenumeration och beställning av tidigare nummer erhålles från professor **Jivan Hoole**. Bulletinen kritiserar såväl LTTE som regeringen, men främst LTTE. Bland tamiler anses den försvara lankesiska intressen.

slnet@sparcy.stanford.edu. Står för lankesiska intressen, men förmedlar också nyheter från de internationella nyhetsbyråerna, inklusive Voice of America. Medlemskap krävs som fås kostnadsfritt.

tamilnet@hibinc.no. Skickar regelbundet ut LTTE:s pressmeddelanden. En viktig källa för att balansera de pro-lankesiska nyhetskällorna.

För den som kan läsa tamil finns tillgång till två sidor dagliga rapporter från LTTE, på <http://www.powertech.no/~jeyaramk/tenews/index.html>. På samma adress återfinns också en viktig källa på engelska utgiven av LTTE – månadsjournalen Inside Report.

Regeringssidans syn återspeglas i dagstidningen The Daily News och veckotidningen Sunday Observer, dessa kan besökas på <http://www.lanka.net:80/lakehouse/anclweb/dailynews/select.html>

Slutligen, för att i detalj följa den indiska rapporteringen om kriget – besök Madras-tidningen The Hindu på <http://www.webpage.com/hindul/index.html>

En kvarts miljon tamiler från Jaffna befinner men "befriad" ur LTTE:s grepp är därför nu

Hela fyra armédivisioner användes för att erövra Jaffna och det krävs nästan lika många för att behålla kontrollen. Det innebär ökade försvarskostnader och förmodligen också allmän värnplikt.

Ny front i öst

Och tamiltigrarna vägrar komma till förhandlingsbordet. Istället har de öppnat upp en ny front i östprovinns och i det närmaste tagit över hela Batticaloa-området.

Vad värre är: En tamilsk civilbefolkning som permanent fördrivits från halvön utgör en grogrund för en ny generation av gerillas och en tamilsk motsvarighet till intifadan.

– Militära nederlag är i det närmaste ovidkommande i politiska krig, menar **Neelam Tiruvelcham**, tamilsk samhällsforskare i Colombo.

Den kulturella antagonismen mellan Jaffna-tamilerna och singaleserna är alltför djup för att ge Chandrika Kumaratunga en chans att övertyga civilbefolkningen i norr om sina goda avsikter och det politiska paketet med självstyre som hon erbjudit dem.

Långtgående fredspaket

Det var den mycket starka buddhistiska lobbygruppen som krävde att "självstyrelsepaketet" skulle föregås av en militär seger som skulle tvinga LTTE:s generalissimo **Prabhakaran** på knä. Militären, som förlorat så mycket folk, tryckte också på.

Bhutto under press från USA

Politiska mord, avrättningar, massaker, polistortyr, plundring, kidnappningar, anlagda bränder, bombattacker, så kallade "konfrontationer" där polis eller halvmilitära rangers-förband dödar vilt. Allt detta har nu gått över alla gränser och normer i Karachi och Hyderabad i provinserna Sindh, Lahore, Peshawar och Pakistans andra städer är inte heller fria från förekomsten av sådana illdåd.

Enligt statistik i pakistanska dagstidningar blev 1995 det värsta året i Karachis historia. 2.284 människor mördades, medan 2.084 skadades. 10.052 rån ägde rum, 7.230 bilar stals, och 122 lik påträffades i säckar. Till och med på nyårsdagen 1996 mördades 17 personer i Karachi, däribland två militärbefäl.

Likväl hävdade dagen därpå, 2 januari, inrikesminister **Nasirullah Babar** i den pakistanska senaten att situationen i Karachi nu var under kontroll. Och premiärminister **Benazir Bhutto** själv förklarade den 23 december i Chakwal i Punjab obevekligt att regeringen inte tänker ändra sin politik vad det gäller Karachi. Människorna i Karachi förväntas acceptera hennes partis, PPP:s, överhöghet, och regeringen är fast besluten att till varje pris få väljarkåren att överge det i Sindh så starka MQM (Mohajir Quami Mahaz).

Före generalen och nuvarande ledaren för Awami Quadat Party **Aslam Baigh** hävdar dock att Bhuttos regering satts under press från USA. Om inte Bhutto får ordning på ekonomin krävs att regeringen byts ut. Vad man kanske hoppas på är att president **Sardar Laghari**, vars relation till premiärminister Bhutto sågs vara ansträngd, utnyttjar sin konstitutionella rätt att utlysa nyval i förtid. Också i samband med oroligheterna i Karachi har Bhutto uppmanats av USA att lösa motsättningarna med MQM-ledaren **Altaf Hossain**. Pakistanska regeringen har protesterat mot denna amerikanska inblandning i landets interna problem.

Arméchefen general **Abdul Waheed** avgick från sin post den 11 januari. Till ny arméchef utsågs generalöjtnant **Jahangir Karamat**, en utnämning som välkomnades både av regeringssidan och av oppositionen. Men när en tidigare premiärminister **Ghulam Mustafa Jatoi** intervjuades om ryktena att presidenten och premiärministern haft skilda uppfattningar om Karamats utnämning svarade Jatoi att endast de berörda kan besvara frågan – men att information nått honom att Bhutto inte tyckte om det förslag som den nye arméchefen väckt om en rundabordskonferens för att lösa landets problem.

sig på flykt undan krigszonen i norra delen av Sri Lanka. Områdena som den lankeiska artill stora delar folktomma.

FOTO:AP/PTI

Genom militanta uttalanden som skulle tillfredsställa den singalesiska nationalismen kom Chandrika att intimt förknippas med offensiven. Men det politiska paket som hon erbjöd LTTE går mycket längre än alla tidigare utspel och visar att hon inte står i singales-chauvinisternas läger.

Hon står för en decentralisering av makten och ser en "federation av regioner" som enda möjligheten till etnisk försoning och förhindrande av Sri Lankas delning.

Paketet lades fram efter LTTE:s förödmjukelse och till och med ett barn knä räkna ut att Prabhakaran skulle förkasta det.

Men han skulle förmodligen ha tagit det om det kommit tio månader tidigare då förhandlingarna mellan tigrarna och Colombo var som mest intensiva.

Nu är det oerhört svårt att åstadkomma något som kan liknas islossning.

Militär lösning?

Chandrika hävdar fortfarande att en militär lösning är omöjlig och att hon inom ett år skall ha gjort slut på konflikten genom förhandlingar.

Men LTTE i djungeln är en mycket svårare och oberäkneligare motståndare än man var i Jaffna. Sant är att man förlorade eller offrade mycket manskaper i det två månader långa slaget och att man nu får mycket svårare att skaffa vapen och ammunition. Men nya ungdomar och barn har

rekryterats, nya självmordsbombare utbildas och många andra finns redan på fältet beredda att slå till mot fiendens vecka liv.

Chandrika står högst på dödslistan, politiska och militära ledare skall likt tidigare likvideras i syfte att demoralisera och mycket tyder på att man också planerar en ekonomisk krigföring med attacker inte bara mot oljedepåer utan mot lyxhotell och hela turistnäringen.

Ur askan i elden

Samtidigt är tigrarna sårbara. Hur skall man klara att hålla liv i 250.000 flyktingar som bor i skolor och palmhyddor? Röda Korset och även regimen i Colombo kommer att tvingas ge nödhjälp men för hur länge?

Chandrika kommer också att bli utsatt för utländsk kritik: Hon har redan flyttat på skolor och sjukhus från Jaffna-halvön söderut och det går inte att dölja den mänskliga tragedin särskilt länge med censur och förbud mot journalistbesök.

De sydasiatiska ländernas historia är full av militära ledare som missat det politiskt nödvändiga och politiska ledare som litat på generalernas försäkningar om snabb och komplett framgång.

Regimen i Colombo kan ha hamnat ur askan i elden.

Bo Gunnarsson

Zubair Warsi

Kastsystemet stabiliserar Indien

När man läser de lärdes litteratur verkar ibland slutet för den indiska federativa unionen vara nära. **Atul Kohli** hänvisar till exempel i *Democracy and Discontent. India's growing crisis of governability* (Cambridge University Press, 1990) till att den separatistiska uppluckringen inifrån redan börjat. Den tilltagande kommunalismen, en mängd etniska uppror – exempelvis i Kashmir, Assam och Punjab – samt naturligtvis hinduhögerns tillväxt sedan 1980-talet visar att den indiska statens sekulära era är över.

Före detta premiärministern **V P Singhs** informationsrådgivare **Prem Shankar Jha** menar i *In the Eye of the Cyclone* (Viking Books/Penguin, N.D., 1993) att detta till stor del beror på kongresspartiets odemokratiska förhållningssätt till oppositionen i många delstater.

Separatism tagit över

Men hur kunde oppositionspartier få sådan makt? Det skulle vara enkelt att förklara regionala partiets stora popularitet och styrka med den nationsbyggande Nehru/Gandhidynastiens fall efter mordet på **Indira** och **Rajiv Gandhi** eller med reformerna av ekonomin och nedmonteringen av importlicenssystemet.

Sedan det kalla krigets slut verkar separatism grundad på etnisk tillhörighet ha tagit över nationalstats- eller stormakts/blockmönstret i internationella konflikter.

Samuel P. Huntington orsakade 1991 en hel del uppståndelse med *The Clash of Civilizations* både på grund av sin tidigare aktade ställning som statsvetare och en skrämmande översättning av artikeln i tyska veckotidningen *Der Spiegel* som fick läget att verka mer allvarligt än det var och är.

Huntington menade att konflikter efter

det kalla kriget kommit och kommer att utspela sig längs kulturella linjer. Därigenom skulle bland annat religion som enande faktor tillta i styrka. Det var ett nytt perspektiv, vilket en del ansåg vara om inte en ursäkt så i varje fall en stilla resignation inför en ny sorts rasåtskillnadsteori. Speciellt i Tyskland försämrades Huntingtons rykte drastiskt.

Inte bara statsmakten

Faktum är – och var – att han hade rätt. Se på Indien i dag. De konflikter som brutit ut på senare tid är alla separatistiska och de olika grupperna framhäver sin egen etniska grupps egenart och kultur. De blodigaste har varit de mellan hinduer och icke-hinduer, i Punjab på 1980-talet och mer nyligen i sammanstötningarna mellan hinduer och muslimer efter moskéförstörelsen i Ayodhya. Men till skillnad från vad **Atul Kohli** menade har den indiska nationen hållits samman.

Visst är Indiens statsapparat en stark maktfaktor och stabilisator. Centralregeringen har makt att inställa delstatsval och införa "President's Rule" vilket syntes i Punjab. Och visst kan man sätta in paramilitära styrkor som är ansvariga inför New Delhi och inte som polisen inför delstatsregeringarna. Både paramilitära styrkor, bland annat med det missvisande namnet Border Security Forces (BSF), och militär har satts in för att kväsa separatiströrelsen i Kashmir.

Men fler fenomen än statsmakten håller sådana uppror i schack. Pyramidala nätverk av korruption och nepotism, klientstrukturer och en stor informell sektor samt framför allt kasttänkandet håller Indiens befolkning i kontroll, hierarki och beroende av andra delar av samhället. Även om arvet från kolonialtiden, den stora, starka

och statliga byråkratikåren håller på att förlora både fotfäste och mark till nyrika grupper av medelklassen, så utgör de senare inget direkt hot mot stabiliteten i landet.

Tamiler eller dravider borde ha kunnat mobilisera för länge sedan. De har mycket gemensamt som många av de övriga separatiströrelserna saknar: Ett annorlunda språk, mörkare hudfärg, de tillhör till större del än nordindier de lägre kasten eller *jatis*, lång kultur och historia som självständig nation, och så vidare.

Dessutom är de södra delarna av landet rikare än, och måste därmed försörja, de norra. De borde med andra ord tjäna på självständighet. De, om några. Trots det har de inte mer än nyligen påbörjat sin kamp för självständighet.

Folket är nämligen hinduer och därmed själva till stor del inne i det sedan länge officiellt förbjudna kastsystemet och dess hierarkisering, segmentering och kontroll av det indiska samhället.

Kastsystemets förtjänst

Ju mer en grupp har gemensamt med det övriga Indien, desto svårare är det att dra sig ur. Till stor del beror det på kastsystemet som än i dag ligger till grund för gängse hierarkier, kontroll och underordnande. Den kontroversiella slutsatsen blir att kastsystemet och dess följder även har en stabiliserande funktion.

Vad som skulle kunna äventyra unionens stabilitet är nya värderingar som långsamt underminerar kasttänkandet. Med ökad påverkan utifrån, bland annat genom ett utökat medieutbud och andra värderingar än de traditionellt indiska, kommer etniska konflikter i Indien att tillta. Speciellt de som utövas mellan hinduer och icke-hinduer.

Hansi Elsbacher

Vilket förlag vågar ge ut urdu-litteraturens

Det finns i Sverige en viss brist på kontakt med andra länders konstnärer och konstnärliga produktion, skrev Europarådet häromåret.

Hur får vi då den kontakten när till exempel bibliotekens generellt sett försämrade ekonomi påverkar bokinköpen – vilket drabbar småförlagen hårdast, de förlag som ofta introducerar författarskap från tredje världen?

Ett exempel: ett trettiotal volymer, fördelade på femtotalet författare, är det magra resultatet av svensk förläggarmöda när det gäller utgivning av indisk 1900-talsprosa – medan man enbart i Tyskland de senaste åren utgivit lika många titlar som svensk förlagsvärld försett sina läsare

med under 75 år.

Bokmarknaden kännetecknas i hela världen av en tilltagande monopolisering, med allt färre förlag. Kan den som är intresserad av litteratur också från tredje världen vänta sig något gott från allt färre och större förlag som satsar allt mer på allt färre titlar?

Visar på storheten i urdu

För att ställa en konkret hundratusenkronorsfråga: Vilket svenskt förlag översätter den nyutkomna engelska antologin *Hidden in the lute* (Carcanet) som elegant och lättöverskådligt visar på storheten i de senaste två seklers urdu-litteratur? (Urdu är ett av de stora språken i Sydasiens, det är mesta-

dels muslimer som talar det.)

Antologin rymmer noveller, dikter, anekdoter, skrönor och romanutdrag som för oss västerlänningar inte är alltför laddade med inhemska referenser; den inleds med nestorn **Prem Chand** (1880-1936) som berättar om hur det känns för en kvinna att alltid behöva vistas inomhus och aldrig få någon ro.

Tillåt lite oreserverat prisande för det är en makalös välgärning som redaktören **Ralph Russell**, en av de stora experterna på urdu, står för: han har översatt, gjort urvalet samt serverat lästips, författarpresentationer och bakgrunder.

Jag är ingen drömmare: jag inser fullt väl att när kulturrådets anslag minskar, när

Köpmännen skapade fattigdomen i Bengalen

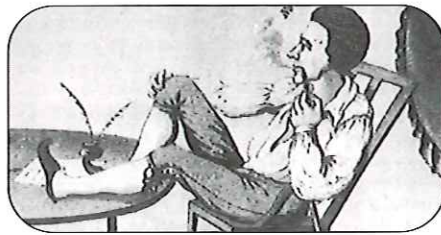
Åke Edén: East India Company's Indienpolitik före 1773. Ekonomisk-historiska institutionen, Göteborgs universitet 1994.

Hur kunde ett av världens mest välbärgade och hantverksindustriellt utvecklade länder på några få århundraden omvandlas till ett av världens fattigaste och mest underutvecklade – dagens Bangladesh och Västbengalen?

Den frågan är utgångspunkten när den göteborgske ekonomhistorikern Åke Edén i en läsvärd vetenskaplig rapport på 170 sidor – på svenska – granskar hur det gick till när det brittiska Ostindiska kompaniet i slutet av 1600-talet inledde sin verksamhet i Bengalen, en rovdrift som utarmade landet och så småningom inkorporerade det i det brittiska Imperiet.

Edéns studie börjar med en redogörelse för den högt utvecklade fredliga handel på Indiska Oceanen som bedrevs på medeltiden av araber, perser, indier och malajer. Vetenskap och teknologi stod på samma nivå som i Europa. Men portugiserna lyckades på 1500-talet med överlägsen militär teknik ta över kontrollen – och i Europa spreds myten om de asiatiska kulturernas underlägsenhet, en myt som levat kvar långt in i våra dagar.

Efter portugiserna kom britterna i form av Ostindiska kompaniet, en sammanslutning av köpmän, som av drottning Elisabeth I år 1600 gavs rätten att sköta om Indienhandeln. Handelsstationer etablerades i Madras, Bombay och Calcutta, och kompaniet tillskansade sig snabbt betydande makt med militära medel. Robert Clives seger över Bengalens nawab Siraj-ud-Daula i slaget vid Plassey 1757 säkra-

de britternas territoriella ställning i Indien. De franska konkurrenterna i Sydindien kämpades också ned och allt större landområden kom att styras direkt av kompaniet, vars köpmän skapade sig förmögenheter i Indien.

Edén berättar klart och koncist om utvecklingen under 1700-talet, om kompaniets expansion och ekonomiska förhållanden, där de anställdas enda utgångspunkt var att berika sig själva så mycket som möjligt. Allt medan landet föll i armod, kulminerande i 1770 års stora svältkatastrof i Bengalen.

Då var situationen så kritisk att en indignerad debatt uppstod hemma i England. Kompaniets affärer granskades och det ledde 1773 fram till att det tidigare mer eller mindre självstyrande kompaniet ställdes under hårdare kontroll från London. En ny epok inleddes.

Svaret på den inledande frågan ger Edén entydigt: Det var den tidiga köpmannadespotin som skapade den väldiga fattigdomen i ett land som tidigare varit ett av världens rikaste.

Rapporten kan beställas från Ekonomisk-historiska Institutionen i Göteborg, Skanstorget 18, 411 22 Göteborg. Pris 40 kr + porto och expeditionskostnad.

Lars Eklund

Angloindisk ordbok från 1886 rena guldgruvan

Col Henry Yule & A C Burnell: Hobson-Jobson. A glossary of colloquial anglo-indian words and phrases, and of kindred terms, etymological, historical, geographical and discursive (1886) Rupa & Co. Nyutgåva 1994

Visserligen klarar man sig väldigt bra med engelska i Indien, överallt finns människor som behärskar språket – ibland så grammatiskt perfekt och med ett så omfattande ordförråd att man skäms för sin egen skolengelska.

Men indisk engelska är mycket speciell. Det är inte bara den annorlunda accenten och att språket delvis arkaiserats efter 1947 – att man ännu använder ord som man inte längre brukar i England.

Till det kommer att engelskan i Indien sedan lång tid assimilerat indiska ord och uttryck, i mer eller mindre förvanskad form. Resultatet har blivit att en konversation på engelska i Indien kan te sig tämligen obegriplig om man inte är hemmastad i kulturen.

Redan på 1800-talet var den anglo-indiska vokabulären så omfattande att det behövdes en särskild förklarande ordbok, och en sådan gavs ut 1886 av britterna Henry Yule och A C Burnell. I samband med Calcuttas 300-årsjubileum för några år sedan kom den ut i nytryck, en koloss på över 1.000 sidor.

Och det är verkligen en guldgruva för den språkintresserade. Inte nog med att författarna förklarar betydelsen av alla vid den tiden förekommande anglo-indiska ord och namn på länder, städer, berg och floder, man har dessutom noterat i vilka sammanhang orden förekommit, med källhänvisningar till hundratals äldre böcker.

I en introduktion berättas om indiska ord som under olika tidsepoker tagits upp i engelskan, alltifrån veranda, shawl och curry till mango, pariah och pepper. Intressant är också redogörelsen för hur många portugisiska ord via Indien kommit till engelska: Exempel på sådana är t ex sådana i dag vanliga ord som caste (kast) och mosquito (mygga).

Den underliga titeln på ordboken då? Jo, Hobson-Jobson är ett av uppslagsorden, som avser de klagorop som shiamuslimer skriker under Muharram-högtiden. Det är en anglo-indisk förvrängning av "Ya Hassan, Ya Hussain"

Boken kostar endast 165 rupees – ca 40 kronor! – och kan beställas från Rupa & Co, Post Box 12333, 15 Bankim Chatterjee Street, Calcutta - 700 073.

Lars Eklund

mästare?

Sida inte längre stöder litteratur från tredje världen, så är det ett ekonomiskt äventyr att översätta *Hidden in the lute* till svenska. Samtidigt: jag har många gånger sett många förläggare som tror sig vara fulla av kulturella ambitioner veva med statistik och säga att de minsann översätter allt mer och mer.

Men då ska man veta att fyra utav fem titlar kommer från det anglosaxiska språkområdet.

Det paradoxala är alltså att den svenska litteraturen förvandlas till minoritetslitteratur i Sverige samtidigt som viktiga delar av världslitteraturen blir försänkta i mörker.

Stig Hansén

Pedagogiskt om kampen för indiska regnskogar

Skövlingen av Indiens regnskogar har gått långt vilket bland annat lett till att klimatet påverkats. Vad som är på väg att ske i södra Indien är inget mindre än början på en stor klimatkatastrof. Men ursprungsbefolkningen bjuder motstånd.

Om miljörelsen i Indien har Monica Roselius tidigare berättat i SYDASIEN. Nu har hon och Mikael Stenberg skrivit *Kurinji blommar – så räddas Indiens regnskog*, en lättläst, bred och pedagogisk skildring av hur motståndet organiseras; de visar på myndigheternas och affärsmännens politik, turismens följder och tar upp myter och utvecklingsfilosofier. Boken kan beställas från Naturskyddsföreningen, Box 4625, 116 91 Stockholm.

AFGHANISTAN

Utländskt militärt stöd

Den belägrade Kabulregimen får nu militärt stöd från flera håll. Ryssland, Iran och Indien bidrar aktivt med vapen och finansiell hjälp för att hålla talibanerna stängna. Ryssland har etablerat en luftbro och bygger en ny väg från Tajikistan, man bygger också en flygplats i Taloqan i nordost – som i händelse av att Kabul faller kan bli en ny bas för Ahmad Shah Massoud.

Iran flyger också in stora mängder vapen till Kabul, och dessutom har Ismael Khan, den av talibanerna fördrivne krigsherren i Herat, fått fristad i Mashad där hans 8.000 gerillasoldater ges militärutbildning för att återerövra Herat.

Talibanerna med sitt högkvarter i Kandahar ges å sin sida frikostigt militärt och ekonomiskt bistånd från Pakistan samt arabiska länder som Saudiarabien. I norr är talibanerna allierade med krigsherren Rashid Dostam, bakom vilken står grannlandet Uzbekistan.

Svensk katastrofhjälp

Svenska regeringen har beslutat lämna 55,8 miljoner kr för katastrofinsatser i Afghanistan. Pengarna som fördelas på olika FN-organ samt Svenska Afghanistankommittén avser stöd till minröjning, livsmedel, sjukvård, utbildning och jordbruksutveckling.

BANGLADESH

Bangabazar nedbränd

Tidigt på morgonen den 27 november utbröt en brand som på kort tid totalförstörde hela Bangabazar, den gigantiska klädmärknaden i Dhaka. För de ca 3.000 affärsinnehavarna innebär branden ekonomisk katastrof. Totalt beräknas värden för hundratals miljoner taka gått upp i rök. Anmärkningsvärt är dock att basaren kunde återinvigas redan i mitten av januari – en händelse som lyckades föra samman representanter för regeringspartiet och oppositionen. Av detta kan man kanske dra slutsatsen att det är just marknaden som förenar de olika partierna i den politiska krisens Bangladesh.

KÄLLA: DIHAKA COURIER 1/12-95 OCH 19/1-96

Krav på inställt val

Den politiska oppositionen som under fjolåret genomförde ett otal generalstrejker och demonstrationer med krav på nyval ändrade strategi sedan regeringen slutligen den 25 november gick med på kravet och utlyste val till 18 januari, senare skjutet till 15 februari i år.

Under januari ledde oppositionsledaren Hasina Wajed och Awamipartiet nio dagars protestdemonstrationer med krav att valet skulle ställas in. Man anklagar regeringen för korruption, och vägrar att ställa upp i val så länge som inte Khaleda Zias regering först avgår.

BHUTAN

Marsch till kungen

Indisk polis stoppade den 17 januari 150 bhutanesiska flyktingar på marsch från läger i Nepal till Bhutan. Flyktningarna, etniska nepaleser, var på väg att be kungen att låta dem och övriga ungefär 100.000 flyktingar att återvända hem till Bhutan. Men Indien lät dem inte passera indiskt territorium.

INDIEN

Kravall-kommission upplöses i Bombay

Delstaten Maharashtras hinduisk-nationalistiska regering upplöste i mitten av januari den enmanskommission som utredde striderna mellan hinduer och muslimer i Bombay för tre år sedan. Uppemot 2 000 människor miste livet i kravallerna. Den behövs inte längre, konstaterade regeringschefen Manohar Joshi på en presskonferens: "Sedan 1993 har det inte förekommit några hinduisk-muslimska kravaller i staden och vi anser inte att en fortsatt utredning gagnar freden mellan hinduer och muslimer", sade han.

Mystisk vapenlast

Ett ryskt transportflygplan med lettisk besättning släppte den 17 december tre containrar fullastade med tunga vapen, bl a raketgevär och pansarvärnsgranater, över Purulia, ett avsides beläget distrikt med stambefolkning i Västbengalen.

Ombord på planet fanns två internationella vapenhandlare.

Några dagar senare for planet åter över Indien, men efter en mellanlandning i Madras fattade indiska myndigheter misstankar och planet tvingades ner på Bombays flygplats, besättningen greps men likväl lyckades den ansvarige ombord, nya-zeeländaren Kim Davy, att smita sin väg.

Mystiken är stor till vem vapnen var avsedda. I regionen anses det bara vara tamiltigrarna i Sri Lanka som klarar av att använda de avancerade vapen det handlar om. Indien hävdar att Pakistan ligger bakom smuglingen. Västbengalens delstatsregering däremot misstänker att Ananda Marg-sekten är inblandad, sekten har sin bas just i Purulia.

"Rättvisans korsfästelse". Lågkastiga kristna i Delhi protesterar mot att man hittills förvägrats samma privilegier som lågkastiga hinduer åtnjuter.

FOTO: PRAMOD PUSHKARNA/INDIA TODAY

Kristna daliter kräver lika rättigheter

När Indien blev självständigt 1947 tillförsäkrades lågkastiga hinduer och stamfolk (*scheduled castes and tribes*) särskilda privilegier i form av kvoter till utbildningsplatser och offentliga jobb. Senare har privilegierna utvidgats till att också gälla lågkastiga sikher och buddhister – men däremot inte dem som konverterat till kristendomen. Men i december genomförde kristna daliter över hela landet en 10 dagars agitation med krav på samma förmåner. Många kyrkliga dignitärer som den katolske ärkebiskopen i Kerala Powathil och Moder Teresa i Calcutta tog del i agitationen, och mötte sympati från regeringsledamöter. Däremot är reaktionen hätskt negativ från hindufundamentalistiska grupper. BJP-parlamentsledamoten Vijay Kumar Malhotra förklarade: "Dessa människor har lurats att bli kristna, med löften om jobb, utbildning och sjukvård, och för att de

sagts att inget kastsystem finns bland kristna. Om de nu vill få del av kvotsystemet – låt dem gå tillbaka till att bli hinduer".

Ovälkomna chakmas

Framtiden för de 60.000 chakma-flyktingar från Bangladeshs Chittagong Hill Tracts som sedan 60-talet av Indien erbjudits nya hem i delstaten Arunachal Pradesh, på gränsen till Tibet, blir allt osäkrare. En våldsamt agitation har det senaste året fått brett stöd bland delstatens andra stambefolkningar, och fått chefsminister Gegong Apang att kräva att chakma-flyktingarna utvisas. Något som ställt centralregeringen i Delhi inför en olöslig konflikt eftersom ingen annan stat är beredd att ta emot dem. Assams regering har to m förklarat sig beredd att skjuta ner eventuella flyktingar som tar sig över gränsen.

Rushdie återfår hus

Författaren Salman Rushdie är nu ett steg närmare målet att återfå sitt föräldrahem, Anis Villa i Solan i Himachal Pradesh. Rushdies egendom konfiskerades av staten efter Indiens delning, då fadern Maulvi Anis Ahmed Rushdie förmodades ha emigrerat till Pakistan. Familjen återfick dock fastigheten 1958, men efter Ahmed Rushdies bortgång 1987 konfiskerades egendomen på nytt. Salman Rushdie har sedan dess kämpat i domstol, och han har nu fått rätt.

SRI LANKA

Fortsatt offensiv

Efter erövringen av Jaffna har den lankesiska armén fortsatt sin offensiv i öster. I mitten av januari intogs en av den tamilskas gerillans djungelbaser i Batticaloa-distriktet. Basen, komplett med fältsjukhus, beskrivs som högkvarter för LTTE-gerillans befälhavare i den östra delen av landet.

Gerillan fortsätter dock att slå till obehindrat i huvudstaden Colombo. Vid en blodig självmordattack den 31 januari dödades 55 personer och 1.400 skadades när en lastbil med hundratals kilo sprängämnen exploderade framför Sri Lankas centralbank mitt i Colombos finanskvarter.

"Alla partier stöpta i samma form"

forts. från sidan 9

Även om korruption och kriminalisering på högsta nivå kan förmodas vara mera påfallande nu än någonsin tidigare, är det av två anledningar osannolikt att avslöjandena denna gång kommer att leda till något liknande Bofors-affären. Dels har människor kommit att acceptera korruption som en ofrånkomlig yrkessjukdom, dels för att inget parti, med undantag av vänstern, kan dra mycket nytta därav. De är nämligen alla mer eller mindre stöpta i samma form.

Vidare är det så att eftersom alla partier, inklusive den CPI(M)-ledda vänstern, har accepterat grunddragen i globaliserings- och liberaliseringsprogrammen kan inte oppositionen dra många växlar på de negativa följderna av **Narasimha Raos** nya ekonomiska politik. Det förstås om inte någon plötslig kritisk utveckling till följd av den fortgående devalveringen av rupeen gentemot dollarn leder till en allvarlig krissituation.

Låg profil trots krisen

Annars vilar en märkligt låg profil över det politiska spelet just nu, fastän landet sitter fast i en djup och mångfacetterad kris. Genom att i huvudsak acceptera att genomdriva globaliserings- och liberaliseringsprogrammet även i Västbengalen och Tripura, har exempelvis CPI(M) och CPI blott gliringar kvar i sin agitationsarsenal. Å andra sidan har Rao-regeringen nyligen inför valrörelsen dämpat de mest stötande inslagen i sitt omstruktureringsprogram, i avsikt att trubba av de skarpa kanterna inför eventuella attacker från vänstern.

Även om inget parti skulle få egen majoritet i parlamentet behöver det inte medföra något allvarligt hot om instabilitet i landet. Visserligen är inflationen och arbetslösheten hög, klyftan mellan rika och fattiga fortsätter att vidgas, skuldsättningen tilltar såväl inom landet som till internationella långivare, de väpnade opprenen i Kashmir-dalen och i de nordöstra delstaterna fortsätter, och kastmässiga spänningar vilar latent på vissa ställen i landet. Men i grund och botten är de politiska partierna både till vänster och höger på det politiska spektrat inte så olika varandra i synsätt eller artikulation.

Det förekommer numera till och med spekulationer om en tänkbar koalition mellan Kongresspartiet och BJP, liksom om att vänsterpartierna trots allt erbjuder kongresspartiet sitt stöd – för att hålla BJP på avstånd. Framför allt lever dock traditionen som **Narasimha Rao** byggt upp, att "vinna över" och locka bort hela klasar av oppositionens parlamentsledamöter.

Ajit Roy

Översättning: Lars Eklund

Calcuttas stolthet färdig efter 23 år

Efter 23 års arbete stod äntligen Calcuttas tunnelbana helt färdig i september 1995. I över två decennier har stadens gator varit uppgrävda, och ett otal faktorer har medverkat till att grävandet genom Calcuttas leriga underjord dragit ut på tiden i det oändliga.

SYDASIEN skrev om banan redan 1986, då den södra delen stått klar i ett par år. Men nu finns den där komplett, 16,5 km metro rail från Dum Dums järnvägsstation genom de tätbefolkade norra delarna av staden och hela centrum ner till Tollygunge i söder – en sträcka som avverkas på 33 minuter (en tredjedel av tiden jämfört med om man färdas med buss).

Tunnelbanan, den enda i Indien, har blivit calcuttabornas stora stolthet. Den södra delen som varit i gång i ett decennium har varit väl fungerande, snygg och prydlig.

Men i och med att den blev helt klar har

anstormningen av resenärer blivit enorm, kapaciteten räckte inte till när plötsligt 150.000 personer ville åka varje dag, och det har under hösten inträffat flera incidenter, den allvarligaste 9 oktober då en brand bröt ut i ett rullande tåg och 38 personer skadades av röken från plastinredning som brann.

En vecka tidigare blev ett fullpackat tåg i rusningstrafik stående i en tunnel under en timmes tid, och folk höll på att kvävas. Uppretade människor vandaliserade efteråt Belgachias tunnelbanestation.

Myndigheterna gör dock nu allt för att återupprätta tunnelbanans goda rykte. Den totala byggkostnaden för metron blev för övrigt 16 miljarder rupees, d v s ungefär 4 miljarder kronor.

Lars Eklund

THE INTERNATIONAL SMILE OF THE GULF

FLYGA MED GULF AIR TILL:

DHAKA, KARACHI, DELHI, MADRAS
BOMBAY, COLOMBO, BANGKOK, SINGAPORE
SYDNEY/MELBOURNE, HONGKONG, MANILA
GULF-STATER OCH AFRIKA.

metropolresor

Luntmakargatan 42

111 37 STOCKHOLM

Tel: 08-10 45 58

Fax: 08-723 06 66

GULFAIR طيران الخليج

FLYING WITH STYLE.

Avsändare:
SYDASIEN
Box 1142
221 05 LUND

POSTTIDNING
BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen noterad på baksidan

Här kunde ditt namn stått förtryckt om du betalat årsavgift. Ett år (=4 nummer) kostar 160 kr i Sverige (Institutioner 200 kr). Övriga Norden 220 kr, övriga Europa 240 kr, övriga världen 290 kr. Postgiro 79 54 96-9 SYDASIEN

Utgivningspostkontor
LULEÅ 1

Vem har skrivit vad?

Flera svenska författare har skildrat Indien ur många, mycket olika infallsvinklar. Här är ett axplock ur den svenska litteraturen. Var med och tävla genom

att para ihop rätt citat med rätt författare. De tre först öppnade rätta svaren belönas med Zac O`Yeahs bok "Indien – personlig vägvisare till land och kultur".

C Vi stannade inne i damrummet, tills en ung indiska öppnade dörren. Hon var klädd i sin sari och så vacker att jag flämtade till. Hennes leende var också så obeskrivligt vänligt, när jag höll upp dörren för henne.
– Vad vi ska känna oss klumpiga i Indien, sa jag. Indiskorna är ju smidiga som rådjur, tycker jag.

D En indier kan se ut exakt hur som helst. Det gör han i regel också. Sätt på honom en téhuva, en träsko, hans mormors gamla schal och en sidenklänning med volanger och man höjer inte ens på ögonbrynen. En indier kan inte bli förvånad. Han har sett allt, hört allt, han höjer aldrig sina ögonbryn.

FOTO: KATARINA SANDSTRÖM

Vilken författare ligger bakom?

A
B
C
D
E
F

Namn:

Adress:

Rätt svar skickas till Sydasiens, Box 1142, 221 05 Lund.

E Två kvinnor leker med samme man, två män med samma kvinna. Barnet deltar i föräldrarnas möte. En kvinna sluter sin mun om mannens kön medan han försina läppar till hennes skötes läppar. Mycket av det som sker i Konarak kan jag ej beskriva, eftersom det ligger vid sidan av min sinnliga inlevelseförmåga.

F Naturligtvis var jag fortfarande en mjölkko – en västerlänning med outtömliga förråd av ägodelar och pengar. Men de tiggde aldrig av mig. Vill man vara cynisk kan man säga att de var skickligare än så. De fick mycket men genom att aldrig be. Ändå vågar jag tro på en vänskap som sprängt den ömsesidiga exploaterings gränser. För naturligtvis exploaterar även jag. Dessa mina fattiga kusiner återkommer i tidningsartiklar, ett radioprogram och en bok.

G Ta en berömd modern klassiker som E M Forsters "En färd till Indien". Den har sålts i över en miljon exemplar sedan 1924. Men läs den! Professor Godbole är en typisk, rasistisk karikatyr av en intellektuell hindu.

- Artur Lundkvist, *Indiabrand* (1956), Tiden • Marianne Ahrne, *Äventyr, vingslag* (1992), Norstedts • Sven Lindqvist, *Asiatisk erfarenhet* (1964), Bonniers • Jan Myrdal, *Indien väntar* (1980), Norstedts • Göran Tunström, *Indien – en vintersaga* (1984), Författarförlaget • Gunvor Gränström, *Lill-Pyttan far till Indien* (1957), Wahlströms • Tomas Löfström, *Hemligheten i Marabar* (1992), Wahlström & Widstrand.